

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Emma Sonesson

Äktenskapsbalken, sambolagen
och lagen om registrerat
partnerskap
Historik och utveckling
Dags för en förändring?

Examensarbete
20 poäng

Eva Ryrstedt

Familjerätt

HT 2006

Innehåll

SAMMANFATTNING	4
FÖRKORTNINGAR	5
1 INLEDNING	6
1.1 Syfte	6
1.2 Avgränsningar	6
1.3 Metod och material	6
1.4 Disposition	7
2 ÄKTENSKAPSLAGSTIFTNINGEN OCH DESS UTVECKLING	8
2.1 Den äldre giftermålsbalken (1734 års lag)	8
2.2 Den nya giftermålsbalken (1920 års lag)	9
2.3 Förändringar på 1970-talet	11
2.4 Äktenskapsbalken (1987:230)	12
2.5 Sammanfattning	13
3 SAMBOLAGSTIFTNINGEN OCH DESS UTVECKLING.	15
3.1 Lag (1973:651) om ogifta samboendes gemensamma bostad	15
3.2 Lag (1987:232) om sambors gemensamma hem	16
3.2.1 Definitioner av begrepp	17
3.2.2 Lagens innehåll	17
3.3 Sambolagen (2003:376)	18
3.3.1 Definitioner av begrepp	19
3.3.2 Lagens innehåll	20
3.4 Sammanfattning	20
4 PARTNERSKAPSLAGSTIFTNINGEN OCH DESS UTVECKLING	22
4.1 SOU 1984:63 Homosexuella och samhället	22
4.2 Lag (1987:813) om homosexuella sambor (homosexlagen)	23
4.3 Partnerskapslagens tillkomst	23

4.4	Partnerskapslagens innehåll	24
4.5	Sambolagen (2003:376)	25
4.6	Sammanfattning	25
5	ENKÖNAD ÄKTENSKAPSBALK?	26
5.1	Exempel på motioner	26
5.2	Motstånd mot enkönad äktenskapsbalk	27
5.2.1	Svenska kyrkan m.fl.	27
5.2.2	Riksdagspartierna	27
5.2.3	RKTL	28
5.3	Äktenskaps- och partnerskapsutredningen	28
5.4	Länder med samkönad äktenskapsbalk eller liknande	29
5.4.1	Nederländerna	30
5.4.2	Belgien	30
5.4.3	Sydafrika	31
5.4.4	Spanien	31
5.4.5	Kanada	31
5.4.6	USA - Massachusetts & New Jersey	32
6	SOU 2007:17 ÄKTENSKAP FÖR PAR MED SAMMA KÖN? VIGSELFRÅGOR.	33
6.1	Äktenskap för par av samma kön?	33
6.1.1	Äktenskapet som institution för barnafödande	33
6.1.2	Den internationella aspekten	34
6.1.3	Slutsats	34
6.2	Termen äktenskap	34
6.3	Formen för äktenskapets ingående	35
6.3.1	Vigselplikt?	35
6.3.2	Borgerlig vigsel	35
7	REFLEKTIONER ÖVER DE TRE SAMLEVNADSFORMERNA	37
7.1	Praktiska skillnader mellan äktenskap och samboskap	37
7.2	Äktenskapet	38
7.3	Samboskapet	39
7.4	Partnerskapet	40
7.5	Är en sammanslagning möjlig?	41
7.5.1	Jämförelse med utredningen (SOU 2007:17)	43
	KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	45

Sammanfattning

Uppsatsen syftar till att undersöka hur äktenskapslagstiftningen, sambologstiftningen och lagstiftningen kring registrerat partnerskap kom till och hur den har utvecklats fram till idag. Vidare försöker jag utröna varje lagstiftnings syfte och funktion för att utifrån detta göra en bedömning av om en sammanslagning av äktenskapsbalken och lagen om registrerat partnerskap till en könlös äktenskapsbalk skulle vara möjlig.

Äktenskapet är en institution för tvåsamhet med lång historia och bär med sig stor respekt. Äktenskapet har gått från att vara ett rent statusförhållande med mannens dominans över kvinnan till att idag vara ett avtal där mannen och kvinnan är jämställda och inträder och utträder på lika villkor. Syftet med äktenskapet är emellertid det samma som från början, vilket kan sammanfattas med att främja ett samarbete mot det gemensamma bästa.

Sambologstiftningen är en betydligt nyare rättslig konstruktion. Lagstiftaren balanserar mellan att inte göra intrång i förhållanden där parterna inte vill omfattas av lagstiftning och samtidigt erbjuda ett skydd för de mest basala värdena (det gemensamma hemmet samt bohaget).

Partnerskapslagen är den allra yngsta av de tre lagstiftningarna. I Sverige började diskussionen kring homosexuell samlevnad 1973 men först 1994 införde vi partnerskapslagen. Lagen ger samma rättsverkningar som äktenskapsbalken med några få, obetydliga undantag och äktenskapets syfte, att arbeta mot det gemensamma bästa, verkar passa bra in även på partnerskapet.

Mitt slutsats är att samboskapet även i fortsättningen bör lämnas ifred och att man ska akta sig för att lagstifta för mycket kring samboende som faktiskt inte önskar omfattas av något särskilt regelverk. Dock menar jag att man bör slå samman äktenskapsbalken och partnerskapslagen till en könlös äktenskapsbalk. Jag finner motargumenten ohållbara och jag anser att den nuvarande tillämpningen av två olika lagar med två olika benämningar, beroende av sexuell läggning, är diskriminerande.

Förkortningar

Bet.	Betänkande
c	Centerpartiet
FB	Föräldrabalk (1949:381)
fp	Folkpartiet
IÄL	Lag (1904:26) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap och förmynderskap
mp	Miljöpartiet de gröna
PartnL	Lag (1994:1117) om registrerat partnerskap
Prop.	Proposition
s	Socialdemokraterna
SamboL	Sambolag (2003:376)
SOU	Statens offentliga utredningar
v	Vänsterpartiet
ÄktB	Äktenskapsbalk (1987:230)

1 Inledning

En stor del av undervisningen under min fördjupning i familjerätt har kretsat kring äktenskapsbalken, sambolagen och lagen om registrerat partnerskap och de utgör ett rättsområde som jag tycker är intressant och roligt att arbeta med. Samtidigt förekommer det just nu många diskussioner inom detta rättsområde. Detta gör det ännu mer intressant att skriva om. Äktenskapets starka position som en förening mellan man och kvinna ifrågasätts och man hävdar homosexuellas rätt att gifta sig på samma sätt som heterosexuella, något som onekligen är en känslig politisk diskussion. Jag tyckte det kunde vara intressant att titta närmare på det lagstiftningsarbete som pågår och även göra en egen utredning av om äktenskapet bör öppnas upp för homosexuella.

1.1 Syfte

Jag kommer i detta arbete att undersöka äktenskapslagstiftningen, sambolagstiftningen och lagstiftningen kring registrerat partnerskap. Syftet med uppsatsen är:

- Att ta reda på hur och varför respektive lagstiftning kom till samt att undersöka hur de har utvecklats fram till idag.
- Att ta reda på respektive lagstiftnings syfte och funktion.
- Att jämföra de tre lagstiftningarna utifrån deras syfte och funktion för att se om de (framförallt äktenskapsbalken och partnerskapslagen) kan göras om till en enda könsneutral lagstiftning. Utgångspunkten är att det endast går om lagstiftningarna har samma syfte och funktion.

1.2 Avgränsningar

Under tiden som jag skrev uppsatsen pågick ett utredningsarbete i frågan och resultatet presenterades den 21 mars 2007 i form av SOU 2007:17. Jag har först skrivit mitt arbete i sin helhet och därefter tagit del av utredningen. Jag har redogjort för dess innehåll och jämfört slutsatserna däri med mina egna. Det övriga innehållet i uppsatsen är alltså inte påverkat av utredningsarbetet. Jag har valt att följa lagstiftningsarbetet t.o.m. SOU 2007:17 men inte längre. Vad som händer med utredningen efter att den publicerats inkluderas alltså inte i uppsatsen.

1.3 Metod och material

Jag har använt mig av rättsdogmatisk metod med betoning på förarbeten både till gällande och upphävd författningar. Jag har haft ett historiskt

perspektiv i stora delar av uppsatsen men metoden har ändå varit rättsdogmatisk då jag försökt titta på gamla lagar och deras förarbeten i första hand och litteratur i andra hand. Jag har inte använt mig av några rättsfall då det helt enkelt inte tjänade syftet och då det inte fanns några relevanta sådana.

De absolut tyngsta källorna till min uppsats är ”SOU 1984:63 Homosexuella och samhället”, ”SOU 1993:98 Partnerskap” och ”SOU 2007:17 Äktenskap för par av samma kön? Vigsselfrågor”. Jag har även hämtat en del information från internetsidor, främst i avsnitt 5.4 som behandlar andra länder med partnerskapslag eller samkönad äktenskapsbalk. Jag kunde inte finna denna information i tryckt form, det verkar ännu inte finnas så mycket skrivet inom området, åtminstone inte på svenska.

1.4 Disposition

I kapitel två går jag igenom äktenskapslagstiftningens utveckling från den äldre giftermålsbalken fram till dagens äktenskapsbalk. Kapitel tre ägnas åt sambolagstiftningens utveckling från lag om ogifta samboendes gemensamma bostad fram till dagens sambolag. Sist ut är partnerskapslagstiftningen i kapitel fyra. Kapitlet inleds med ”SOU 1984:63 Homosexuella och samhället” och avslutas med dagens partnerskapslag och könsneutrala sambolag. Respektive kapitel avslutas med en kort sammanfattning.

I kapitel fem redogör jag för frågan om könsneutral äktenskapsbalk. Exempel på motioner för förslaget ges och även motstånd mot förslaget redovisas. Äktenskaps- och partnerskapsutredningen presenteras och jag ger även en kortfattad redogörelse för de andra länder i världen som infört lag om registrerat partnerskap eller samkönad äktenskapsbalk.

Äktenskaps- och partnerskapsutredningens redogörelse ”SOU 2007:17 Äktenskap för par med samma kön? Vigsselfrågor” behandlas i kapitel sex och jag redogör för utredningens huvudpunkter.

I kapitel sju återges mina reflektioner kring de tre samlevnadsformerna och deras utveckling. Vidare diskuterar jag huruvida vi bör införa en samkönad äktenskapsbalk och till sist jämför jag min slutsats med den i utredningen (SOU 2007:17).

2 Äktenskapslagstiftningen och dess utveckling

Länge gällde i Sverige ”den äldre” giftermålsbalken i 1734 års lag. Efter ett nordiskt lagsamarbete fick vi 1920 ”den nya” giftermålsbalken. Redan år 1908 blev den borgerliga vigselformen utan inskränkning tillgänglig för alla vigselberättigade svenska medborgare. Man kunde då välja mellan denna och kyrklig vigsel och det var alltså fråga om ett fakultativt civiläktenskap.¹ Efter tillsättningen av en lagstiftningskommitté 1969 skedde en del mer ingripande förändringar i 1920 års giftermålsbalk. Bl.a. krävde man liberalare principer för äktenskapsskillnad, man menade att vardera makes önskan att upplösa ett äktenskap borde respekteras. 1973 antogs så nya regler om ingående och upplösning av äktenskap. Dessa regler fördes senare över till äktenskapsbalken som trädde i kraft 1988. Denna byggde på ett fortsatt utredningsarbete om ekonomiska verkningar av äktenskap och samboförhållanden, med bl.a. bestämmelser om underhållsskyldighet mot make och stärkt arvsrätt för efterlevande make.²

2.1 Den äldre giftermålsbalken (1734 års lag)

För att få till stånd ett äktenskap bad mannen kvinnans giftoman, oftast hennes far eller bror, om att få kvinnan till sin maka. Detta skulle ske inför fyra vittnen och kallades fästning eller trolovning vilket utgjorde hinder för äktenskap med annan person. Giftomannainstitutet upphörde 1872 eftersom kvinnan 1863 förklarades bli myndig vid 25 års ålder. I 1734 års lag lyckades också kyrkan ersätta den hedniska sängledningen med kyrklig vigsel som ceremoni för äktenskapet.³

Äktenskapet sågs som ett förbund som inte upplöstes förrän en av makarna dog. Grunden var en enhetstanke, att man skulle samarbeta för det gemensamma bästa. Äktenskapet var ett statusförhållande. Man var ”man” och ”hustru” och ens rättsliga situation och sociala status förändrades i och med äktenskapet.⁴ Mannen fungerade som målsman för hustrun. Detta förhållande gällde både inåt makarna emellan och utåt i förhållande till tredje man. Det gällde både kvinnans personliga och ekonomiska angelägenheter. Mannen bestämde över hemmet, barnen, ekonomin och även över vad hustrun arbetade med. Dock hade mannen inget direkt lagligt tvångsmedel att ta till för att få sin vilja igenom, vilket utgjorde en praktisk

¹ Almquist s. 39.

² Agell s. 14-16.

³ Hafström s. 9-20.

⁴ Ryrstedt s. 29 f samt SOU 1972:41 s. 109.

inskränkning i hans bestämmanderätt.⁵ Ett exempel på mannens makt är att ett av hustrun ingånget anställningsavtal ansågs ogiltigt utan mannens samtycke. Målsmanskapet var på det ekonomiska planet ett förmyndarskap. Mannen förvaltade hela boets egendom, t.o.m. hustruns enskilda egendom. Om hustrun hade enskild fast egendom var maken dock tvungen att inhämta hennes samtycke vid överlåtelse, inteckning o.s.v. Hustrun fick emellertid förvalta över det som hon tjänade genom eget arbete och man kunde genom äktenskapsförord, som måste ingås före äktenskapet, bestämma att hustrun skulle förvalta sin enskilda egendom. Mannen hade vidare befogenhet att företräda hustrun vid avtal och inför rätta.⁶

Man hade ingen reglering av underhållsplikt mellan makar – alla i familjen tillförde vad de kunde till försörjningen.⁷ Allt det som makarna hade med sig in i det gemensamma boet eller tillförde senare utgjorde en enhet; det s.k. samfällda boet. Makarnas egendom utgjorde alltså en gemensam förmögenhetsmassa och man kunde inte äganderättsligt särskilja vad som tillhörde vem. Giftorätten utgjorde en rätt till hälften av det samfällda boet vid bodelning. Makarna kunde dock, endast före äktenskapet, genom äktenskapsförord enas om annan delning än hälftindelning.⁸

Äktenskapsskillnad medgavs från början endast då någon av de ”lutherska skilsmässogrunderna” förelåg. Dessa var hor och egenvilligt övergivande. Under 1800-talet blev friheten lite större och man talade om ”stridighet i lynne och tänkesätt som övergått i avsky och hat”. Dock krävdes i vissa fall att en dom på äktenskapsskillnad föregicks av varning inför kyrkoherde och kyrkoråd och av ”skillnad till säng och säte” under ett år. I början av 1900-talet kunde man uppnå skilsmässa dels på detta sätt, den s.k. ”långa vägen” och dels genom ”den korta vägen”. Denna gick ut på att man iscensatte ett egenvilligt övergivande. 1915 lagstiftades det om äktenskapets ingående och upplösning och en ny grund godkändes, nämligen den om djup och varaktig söndring. Denna överfördes sedan till 1920 års giftermålsbalk.⁹

2.2 Den nya giftermålsbalken (1920 års lag)

I 1920 års giftermålsbalk fanns civiläktenskapet kvar i 4:1 - ”Äktenskap ingås med kyrklig eller borgerlig vigsel”.¹⁰ Det började med trolovning (vad vi idag kallar förlovning), vilket var en överenskommelse mellan man och kvinna att ingå äktenskap. Det fanns inga rättsliga medel för att tvinga igenom ett äktenskap efter en trolovning, dock kunde trolovningens upphörande medföra vissa ekonomiska rättsverkningar. Efter trolovningen

⁵ Westring s. 80-82.

⁶ Westman s. 116 f.

⁷ Ryrstedt s. 41.

⁸ Westman s. 117.

⁹ Agell s. 37.

¹⁰ Almquist s. 39.

skulle lysning ske, d.v.s. det ståndande äktenskapet skulle utannonseras och folk skulle beredas tillfälle att ”framställa jäv mot äktenskapet”. Vid vigseln skulle minst två vittnen närvara.¹¹ Dessutom skulle förstås båda makarna närvara och avge sitt samtycke till äktenskapet.¹²

Under 1900-talet gick utvecklingen mot att äktenskapet mer fick formen av ett avtal. Under industrialismen växte också individualismen och detta gick hand i hand med att kvinnan fick en allt självständigare ställning. Man värnade om individens rätt och intressen och formell likabehandling och jämlikhet mellan könen blev allt viktigare. Dock sågs familjen fortfarande som en personlig och ekonomisk enhet i 1920 års giftermålsbalk. Man hade ansvar för varandra och barnen men det var ett samverkande med lika ansvar.¹³ Målsmanskapet avskaffades helt, d.v.s. både vad gällde personliga och ekonomiska frågor. Det ansågs inte längre motiverat att kvinnan skulle vara underordnad mannen. Den grundläggande principen i makars rättsförhållande skulle vara att makarna var likställda, d.v.s. lika fria och självständiga utan någon lagstadgad rätt för den ene att ensam bestämma över den andre eller över familjens angelägenheter. Då mannen inte längre hade ensam bestämmanderätt funderade man över hur man skulle lösa bestämmanderätten i fall då makarna inte var ense. Man kom dock fram till att inget lagstadgande behövdes utan gav i stället makarna en samrådspplikt vilket innebar att de alltid måste inhämta den andres åsikt.¹⁴ Äktenskapet skulle vara som en gemenskap som omfattade makarnas hela liv. De skulle vara varandra trogna och ge varandra bistånd, d.v.s. de skulle stötta och hjälpa varandra. De var självständiga individer men det var viktigt att de samverkade för familjens bästa.¹⁵

Makarna skulle, var och en efter sin förmåga, bidra till familjens underhåll. Både bidrag i form av pengar och i form av arbete i hem och hushåll räknades. Vardera makes särskilda behov skulle tillgodoses efter en gemensam levnadsstandard.¹⁶ Nu blev det också nödvändigt att reglera gemenskapen mellan mannen och kvinnan. Här vävde man in en omsorg om den svagare parten. Därför hade man för första gången regler om underhållsskyldighet i 1920 års giftermålsbalk. Även om individualismen började göra sig gällande menade man att produktion och konsumtion var sådant som hade med familjens behov att göra och som alltså fortfarande till största del måste ske inom familjen. Makarna skulle var och en bidra till familjens underhåll enligt en tillbörlig levnadsstandard. Makarna skulle leva på samma ekonomiska standard, enligt gemenskapstanken, och detta skulle ordnas genom en ekonomisk utjämning från den ene maken till den andre om dennes bidrag inte täckte hans personliga behov. Arbete i hemmet tilldelades samma värde som förvärvsarbete. Makarnas respektive bidrag

¹¹ Westman s. 9-23.

¹² Westring s. 75.

¹³ Ryrstedt s. 30 samt SOU 1972:41 s. 109.

¹⁴ Westring s. 80-82.

¹⁵ Westring s. 83.

¹⁶ Westring s. 85-87.

relaterades inte till varandra utan uteslutande till vardera makens förmåga.¹⁷ All egendom som vardera maken hade med sig in i boet eller förvärvade under äktenskapet tillhörde den maken ensam och han/hon hade full dispositionsrätt över egendomen. Maken kunde endast ställas till svars för sina egna skulder och endast med egen egendom. Den andra maken hade dock en giftorätt i all egendom som inte gjorts till enskild. D.v.s. vid äktenskapsskillnad hade den andra maken rätt att få del i egendomens värde genom en hälftindelning.¹⁸ Äktenskapsförord kunde användas för att göra egendom till enskild och utesluta den från giftorätten. Äktenskapsförord fick numera ingås såväl före som under äktenskapet.¹⁹

Det ansågs ligga både i makarnas och i samhällets intresse att ett äktenskap inte kunde upplösas på allt för lösa grunder. Var makarna överens kunde de få en dom på hemskillnad p.g.a. ”djup och varaktig söndring”. Man behövde då inte bevisa att sådan söndring förelåg men man måste visa att man genomgått s.k. medling (försök att försonas genom en medlingsförrättare). Utöver det skulle domstolen inte pröva huruvida söndring förelåg såvida det inte endast var en av makarna som begärde hemskillnad. Medlaren var oftast en präst eller en s.k. ”kommunal medlare”.²⁰ Då makarna, efter dom på hemskillnad, levit isär under ett år kunde vardera maken begära dom på äktenskapsskillnad. Tanken på äktenskapet som något livslångt kvarstod fortfarande men man menade att ett äktenskap måste kunna upplösas om samlevnaden makarna emellan mist sin mening.²¹

2.3 Förändringar på 1970-talet

1920 års giftermålsbalk innehöll ingen ovillkorlig rätt till äktenskapsskillnad. Om en make ville upplösa enheten blev det i praktiken så, utom i enstaka fall, men lagen ställde upp restriktioner som försvårade och/eller fördröjde upplösningen. I början av 1970-talet diskuterade man individens självständighet och äktenskapets frivillighet å ena sidan och individuella och samhälleliga intressen av gemenskap och familjestabilitet å andra sidan. Stabilitetsintresset ansågs inte längre kunna tillmätas samma vikt som tidigare eftersom samhället hade genomgått stora förändringar.²²

1969 tillsattes en parlamentariskt sammansatt lagstiftningskommitté – de ”familjelagssakkunniga”. Anledningen var att man ville att rätten till äktenskapsskillnad skulle grundas på liberalare principer än ”söndringsprincipen”. Man ville att vardera makes önskan att upplösa ett äktenskap skulle respekteras. Arbetet ledde till två omgångar med lagförslag. 1973 antog man efter de sakkunnigas förslag nya regler om

¹⁷ Ryrstedt s. 41 f samt SOU 1972:41 s. 71.

¹⁸ Westman s. 45.

¹⁹ Westman s. 53.

²⁰ Westman s. 66 f.

²¹ Agell s. 37.

²² Ryrstedt s. 35-39.

ingående och upplösning av äktenskap.²³ Reglerna om hemskillnad vid äktenskapets upplösning upphävdes. Makarna fick rätt till omedelbar äktenskapsskillnad med undantag för betänketiden (som redogörs för i avsnitt 2.4 om dagens äktenskapsbalk). Medlingen blev frivillig och flyttades ut till en särskild lag om medling mellan samlevande. Vid bestämmande om underhållsbidrag till make skulle det inte längre ha någon betydelse vem som bar skuld till äktenskapets upplösning.²⁴ Dessa regler är desamma som återfinns i dagens äktenskapsbalk. De familjelagssakkunniga fortsatte sitt arbete med en utredning om ekonomiska verkningar av äktenskap och samboförhållanden. 1978 antog man som ett delresultat av den utredningen nya regler om underhållsskyldighet mot make.²⁵ En makes skyldighet att, efter skilsmässa, betala underhåll till den andra maken begränsades och detta låg i linje med den praxis som utvecklats på området. Utgångspunkten blev nu att vardera maken svarar för sin egen försörjning efter skilsmässan. Dock kan underhållsbidrag förekomma för en övergångstid och, om det finns synnerliga skäl, även för längre tid.²⁶

2.4 Äktenskapsbalken (1987:230)

De nya reglerna om ingående och upplösning av äktenskap från 1973 flyttades över till äktenskapsbalken. Arbetet med äktenskapets ekonomiska rättsverkningar ledde till ett omfattande betänkande tre år senare och efter ytterligare sex år och en hel del ändringar ledde lagförslaget till att riksdagen antog vår nuvarande äktenskapsbalk.²⁷

Reglerna för äktenskapets ingående är fortfarande de som tillkom genom ändringarna 1973 och bl.a. innebar de att bestämmelserna i 1920 års giftermålsbalk om trolovning upphävdes. Äktenskapet ingås genom vigsel där parterna ska ge sitt samtycke till äktenskapet. Detta samtycke ska ges av fri vilja och får inte vara förenat med något förbehåll eller villkor. Vigseln kan vara kyrklig eller borgerlig.²⁸

Även enligt äktenskapsbalken ska makarna visa varandra trohet och hänsyn, vårda hem och barn gemensamt och i samråd verka för familjens bästa (ÄktB 1:2). Häri anses också ligga att makarna ska vara lojala mot varandra.²⁹ Vidare vill paragrafen visa på båda makarnas ansvar för vården av hem och barn, oavsett makens kön. Detta bygger man vidare på i 1:4 – ”Makar skall fördela utgifter och sysslor mellan sig.”³⁰ Makarna ska efter sin förmåga bidra till det underhåll som behövs för att deras gemensamma och personliga behov ska tillgodoses. Någon större förändring av reglerna

²³ Agell s. 15 f.

²⁴ Prop. 1973:32 s. 2.

²⁵ Agell s. 15 f.

²⁶ Prop. 1978/79:12 s. 2.

²⁷ Agell s. 16.

²⁸ Prop. 1973:32 s. 2.

²⁹ Prop. 1986/87:1 s. 113.

³⁰ Agell s. 47 f.

om underhåll under äktenskapet har alltså inte gjorts efter 1920 års giftermålsbalk. Detta synes vara ett uttryck av att gemenskapstanken har fått vara starkare än individualiteten och självständigheten.³¹ Äktenskapet ingås baserat på parternas vilja. Numera grundas även upplösningen av ett äktenskap på parternas vilja. Äktenskapet är därför grundat på avtal. Makarna är självständiga och jämbördiga individer och avtalsparter. Men tanken på familjen som en enhet och gemenskapstanken finns fortfarande kvar. Varje make har äganderätt till sin egendom men har ett latent giftorättsanspråk i den andre makens egendom. Det finns alltså inslag av både status och kontrakt.³² Idag är äktenskapet alltså något som två självständiga individer frivilligt ingår genom en viljeyttring. Utträde ur äktenskapet sker likaså genom en viljeyttring. Själva förhållandet grundar sig dock fortfarande på tanken om enhet och gemenskap och betänketiden är ett tydligt uttryck för detta.³³ Vardera maken svarar för sin egendom såsom ensam ägare. ”Varje make råder över sin egendom och svarar för sina skulder” (ÄktB 1:3). Giftorätten, d.v.s. anspråket på att få dela den andres egendom vid en eventuell upplösning av äktenskapet, gäller fortfarande. Under äktenskapet råder dock vardera maken över sitt giftorättsgods.³⁴

Idag råder principen att en makes vilja att upplösa äktenskapet ska respekteras och att hans/hennes skäl härför inte ska behöva redovisas. Äktenskapet har alltså formen av ett uppsägbart avtal. I vissa fall krävs dock en betänketid på 6 månader. Detta om någon av makarna varaktigt bor tillsammans med ett eget barn under 16 år som han/hon har vårdnaden om, även om makarna begär äktenskapsskillnad gemensamt, eller om båda makarna begär betänketid (ÄktB 5:1). Betänketid krävs också om endast en av makarna vill upplösa äktenskapet (ÄktB 5:2).³⁵ Dessa regler tillhör dem som infördes på 1970-talet.

2.5 Sammanfattning

Jag kan tydligt se en förändring över tiden. I början av 1900-talet var äktenskapet ett rent statusförhållande, där makarna sågs som en enhet med helt gemensam ekonomi och gemensamt ägande, med mannen som överhuvud och med syftet att arbeta för det gemensamma bästa. Förändringen gick sen åt ett avtalsförhållande med större och större individuell frihet.

Jag tycker att man idag kan sammanfatta äktenskapets ”anda” såhär: Makarna är två likställda, självständiga individer som frivilligt inträder i äktenskapet, i vilket de behåller sin individuella äganderätt. Vidare är äktenskapet ett avtal om att vissa saker ska hanteras gemensamt då detta är

³¹ Ryrstedt s. 47 f.

³² Ryrstedt s. 30-32.

³³ Ryrstedt s. 39-41.

³⁴ Prop. 1986/87:1 s. 113.

³⁵ Agell s. 41.

nödvändigt för det gemensamma bästa. Makarna kan när som helst frivilligt utträda ur avtalet. Själva kärnan inom äktenskapet verkar vara, och verkar ha varit under hela 1900-talet, *samarbetet för det gemensamma bästa*.

3 Sambolagstiftningen och dess utveckling.

Här kommer jag att redogöra för hur och varför vår lagstiftning kring samboskapet kom till. Jag kommer också att belysa lagstiftningens viktigaste regler. Vi har hittills haft tre olika lagstiftningar kring samboskapet. Men även innan dessa fanns det enstaka regler som likställde samboskap med äktenskap på vissa punkter. Ett exempel är lag (1946:431) om folkpensionering där man kunde anses som gift med pensionsberättigad person om parterna ”sedan avsevärd tid” levt ihop ”under äktenskapsliknande förhållanden”. Detta förutsatte dock att det förelåg ”särskilda skäl”. Sådana här likställanden blev mer vanliga under 1960-talet inom skatte- och socialrätten men dock fanns inga situationer där samboende utan äktenskap gavs civilrättslig betydelse.³⁶

3.1 Lag (1973:651) om ogifta samboendes gemensamma bostad

I 1969 års direktiv till de familjelagssakkunniga väcktes den principiella frågan hur lagstiftaren borde ställa sig till äktenskapsliknande samlevnad. Justitieministern uttalade att den nya lagstiftningen borde vara neutral i förhållande till olika samlevnadsformer respektive moraluppfattningar. Äktenskapet skulle fortfarande ha en central roll inom familjerätten men man borde se till att den familjerättsliga lagstiftningen inte skapade onödiga problem för de som väljer att bilda familj och skaffa barn utan att gifta sig. Man talade om att lagstiftaren förordade en neutralitetsideologi vad gällde äktenskap och samboende. Detta skapade dock problem för de familjelagssakkunniga som redan i sitt första betänkande (SOU 1972:41) pekade på att denna princip kunde tolkas på två sätt. Antingen att paren får välja vilka normer som ska tillämpas på dem, då man inte borde påtvinga samlevande enhetliga regler, eller att samma regler borde gälla för mannen och kvinnan oavsett om de är gifta eller inte. Kommittén kom fram till att en avvägning här emellan fick ske. I fråga om mannens och kvinnans inbördes rättsförhållande kom man fram till att fulla äktenskapsrättsliga verkningar inte kan följa av samboende oavsett hur äktenskapsliknande det är. Dock, vad gäller barn har man inom FB valt att inte göra någon skillnad på samboende som är gifta och som är ogifta för att barnens intressen inte ska komma i kläm. Man menade vidare att vid skatter eller sociala förmåner borde regleringen utformas så att man inte förlorar på att gifta sig eller vinner på att skiljas – det fanns en strävan att här behandla samboende under äktenskapsliknande förhållanden på samma sätt som makar.³⁷ Man betonade alltså att det av flera olika anledningar var önskvärt att äktenskapet

³⁶ Agell 1 s. 221 f.

³⁷ Agell 1 s. 222 f.

bevarades som den normala och naturliga formen av familjebildning för de flesta människor. Dock var man ändå tvungen att räkna med att det skulle komma att finnas kvinnor och män som inte vill ge sin samlevnad äktenskapets form och detta tyckte man att lagstiftaren måste ta hänsyn till.³⁸ Familjelagssakkunniga gav därför förslag till lagen 1972 och den trädde ikraft den 1 januari 1974.³⁹

Huvudstadgandet i denna lag var att den bäst behövande av de samboende efter samboendets upplösning fick rätt att överta den gemensamma bostaden om denna utgjordes av hyres- eller bostadsrätt. Om samborna hade ett gemensamt barn ansågs den part som barnet skulle bo hos i princip alltid vara bäst behövande. Man använde lagen (1959:157) med särskilda bestämmelser om makars bostad som förebild.⁴⁰

3.2 Lag (1987:232) om sambors gemensamma hem

Efter 1973 var de familjelagssakkunnigas uppgift att fortsätta utreda om det behövdes fler lagregler kring samboende utan äktenskap. Man framförde sitt förslag i SOU 1981:85. Här hade man en begränsad sociologisk undersökning angående kunskaperna om och inställningen till lagstiftning för samboende som underlag. Denna visade att de samboende oftast hade väldigt låg kunskap om rättsläget samt att man oftast inte principiellt hade något emot äktenskapet som juridisk institution. Man tog det som ett tecken på att det fanns ett större utrymme än man först trott för att genom lag skydda den svagare parten i ett samboförhållande utan att påtvinga parterna en lagstiftning som de motsatt sig. Man föreslog en lag om sambors gemensamma hem. Då det blev dags att presentera förslaget i ”proposition 1986/87:1 Äktenskapsbalk” hade man slutat prata om statens neutralitet till mannens och kvinnans levnadsform. I stället lade man vikt vid de praktiska övervägandena. Man poängterade att även om äktenskapet är den dominerande samlevnadsformen så är det knappast något äkta par som inte först bott tillsammans under en viss tid. Ville man att ett mer heltäckande juridiskt system skulle tillämpas fick man ingå äktenskap, menade man. Lagstiftningen skulle tillhandahålla lösningar på praktiska problem av juridisk art när detta var särskilt påkallat för att skydda den svagare parten i ett samboförhållande. Samboende som inte ville gifta sig hade möjligheten att själva reglera sin situation genom avtal, testamente och försäkringar.⁴¹ Dock sade erfarenheten att avtal inom samboförhållanden var väldigt sällsynta. Det var oftast först då förhållandet tog slut som parterna blev medvetna om behovet av någon sorts reglering och då är det ju för sent. Man stannade därför vid att den allmänna civilrättsliga regleringen inte var tillräcklig och att det behövdes särskilda regler inriktade just på

³⁸ Prop. 1986/87:1 s. 99.

³⁹ Prop. 2002/03:80 s. 24.

⁴⁰ Agell 1 s. 226.

⁴¹ Prop. 1986/87:1 s. 40.

samboskapet. Dock skulle dessa begränsas till endast de oundvikliga frågorna, främst upplösningen av det gemensamma hemmet, då möjligheten för samborna att själva reglera resten genom avtal, testamente och försäkringar kvarstod.⁴²

3.2.1 Definitioner av begrepp

Lagen var tillämplig på sådana samboförhållanden där en ogift kvinna och en ogift man bodde tillsammans under äktenskapsliknande förhållanden (1§ 2st). Man ville inte att lagen skulle konkurrera med egendomsordningen för makar i äktenskapsbalken. För det fall att någon sammanbodde med två personer ansågs det inte röra sig om något äktenskapsliknande förhållande då det inte var fråga om något monogamt förhållande.⁴³ Kvinnan och mannen skulle helst sammanleva i en inte alltför kortvarig förbindelse, med sexuellt samliv, gemensamt hushåll och bostad och åtminstone ett ekonomiskt samarbete om inte gemensam ekonomi för att det skulle röra sig om ett äktenskapsliknande förhållande. Hade samborna barn kunde man utgå från att samboendet var äktenskapsliknande.⁴⁴ Lagen inkluderade inte homosexuella sambor ("ogift kvinna" och "ogift man", 1§ 2st). Då tillämpades i stället lag (1987:813) om homosexuella sambor som behandlas i avsnitt 4.2.

Tidpunkten för samboskapets inledande var naturligtvis den dag man flyttade ihop. Kunde parterna inte komma överens om tidpunkten skulle den dag gälla då de kyrkobokförts på gemensam adress, om inte övriga omständigheter talade i annan riktning.⁴⁵

Det fanns i lagstiftningen ingen tydlig regel om när samboskapet skulle anses upplöst.

3.2.2 Lagens innehåll

Lagen trädde ikraft den 1 januari 1988, d.v.s. samtidigt som äktenskapsbalken. Den hade tre viktiga rättsverkningar:

1. En rätt för sambo att vid förhållandets slut begära en värdemässig delning av bostad och bohag som någon av samborna förvärvat för gemensamt användande (5§ 1st).
2. En rätt att, även när bodelning inte skulle ske, få överta en gemensam bostad från den andra sambon om bostaden utgjordes av hyresrätt eller bostadsrätt och den som ville överta bostaden kunde anses ha störst behov av den (16§).
3. Ett krav på den andra sambons samtycke för att en sambo som var innehavare av bostad eller bohag skulle få förfoga över detta under samboendet (17§).⁴⁶

⁴² Prop. 1986/87:1 s. 99 f.

⁴³ Agell 1 s. 236 f.

⁴⁴ Prop. 1986/87:1 s. 252.

⁴⁵ Prop. 1986/87:1 s. 104.

⁴⁶ Agell 1 s. 236 f.

Bostad och bohag som sambor förvärvat för gemensamt bruk skulle alltså, då samlevnaden upphörde, fördelas mellan dem genom bodelning då någon av dem begärde det (5§ 1st). Samborna kunde dock avtala bort denna bodelning (5§ 2st). Vid bodelning skulle från vardera sambos del avräknas så mycket att det täckte sambons skulder som han/hon hade då samlevnaden upplöstes. För skulder som inte var förenade med särskild förmånsrätt i bostaden eller bohaget skulle sambon få teckning ur denna egendom endast i den mån betalning inte kunde erhållas ur annan egendom (7§). Det som återstod av bostad och bohag efter skuldtäckning skulle läggas samman och värdet skulle sedan delas lika mellan samborna (8§). Jämknings- och delningen kunde ske på samma villkor som för makar (9§). Även lottläggnings- och rådighetsregler var i princip de samma som för makar. Man ville gärna att systemet skulle likna det som gällde för makar så mycket som möjligt för att undvika stora tröskeeffekter då samboförhållanden eventuellt övergick i äktenskap. Regleringen gällde dock endast egendom som införskaffats för gemensamt begagnande och boende. D.v.s. en bostad som ena sambon hade sedan tidigare och som den andra flyttade in i räknades inte (2§). Det ankom på den part som påstod att något införskaffats för gemensamt bruk att styrka detta. Hade förvärvet skett efter samlevnadens inledande borde dock förvärvet anses ha skett för gemensamt begagnande om det sedan användes som gemensam permanentbostad eller som bohag i denna. Egendom avsedd för ena sambons privata bruk ingick ej (3§).⁴⁷

Man ansåg det inte lämpligt att ge efterlevande sambo arvsrätt. Man menade att det var ganska få fall av långvarigt samboende där den efterlevande ”med skäl” kunde ha samma anspråk på arvsrätt som en make. Dessa par fick i stället använda sig av testamente.⁴⁸ Man valde dock att skydda den efterlevande till viss grad genom den s.k. lilla basbeloppsregeln som garanterade den efterlevande egendom till ett värde av två basbelopp vid en delning. Om en sambo avled gällde vidare rätten att begära bodelning och att överta bostad och bohag endast till förmån för den efterlevande sambon (12§). Detta för att den efterlevande sambon skulle ha samma rättigheter om förhållandet upphörde genom dödsfall som genom separation, till skillnad från den avlidnes arvingar.⁴⁹

3.3 Sambolagen (2003:376)

2002 var ca 1/3 av de par som bodde ihop ogifta. Samma siffra var år 1985 ca 1/5. Man ansåg att 1987 års sambolagstiftning uppfyllde sitt syfte väl men att det ändå fanns vissa behov av ändringar och kompletteringar. Den största skillnaden är kanske att sambolagen tillämpas på både heterosexuella och homosexuella samboförhållanden. Även vid införandet av denna lag talade man om hur ett samliv med gemensamt hem och hushåll orsakar en sammanflätning av parternas ekonomi. Man betonade att parterna sällan

⁴⁷ Prop. 1986/87:1 s. 101-105.

⁴⁸ Prop. 1986/87:1 s. 110.

⁴⁹ Prop. 1986/87:1 s. 265 f.

avtalar om egendomsförhållandena själva och att de allmänna civilrättsliga reglerna inte ger tillräcklig vägledning i dessa situationer. Därför, menade man, är det praktiska skäl och skyddsaspekter som ligger till grund för sambolagstiftningen. Man diskuterade huruvida sambolagstiftningen skulle närma sig äktenskapslagstiftningen mer eftersom samboskapet blir allt vanligare men kom fram till att detta inte var önskvärt då samboskapet innebär att rättsregler blir tillämpliga på ett parförhållande utan att parterna uttryckt någon tydlig önskan om det (vilket däremot är fallet vid äktenskap eller registrerat partnerskap). Samboreglerna bör endast tillhandahålla juridiska lösningar på främst ekonomiska problem och på de frågor där det finns ett skyddsbehov för parterna. Man ville behålla äktenskapet och partnerskapet som institutioner överlägsna alla andra vad gäller personlig trygghet och juridisk stabilitet.⁵⁰

3.3.1 Definitioner av begrepp

I lagen definieras *sambor* som ”två personer som stadigvarande bor tillsammans i ett parförhållande och har gemensamt hushåll” (1§ 1st). Genom att använda denna formulering i stället för ”äktenskapsliknande förhållande” fångar man in såväl homosexuella som heterosexuella sambor. Med ”sambor” åsyftas vidare ett förhållande med sexuellt samliv och med gemensamt hushåll, d.v.s. ett samarbete i vardagliga göromål samt ett visst mått av ekonomisk gemenskap eller i vart fall ett ekonomiskt samarbete, enligt propositionen. Vad som gällde för de andra lagarna om barn och gemensam folkbokföringsadress är fortfarande lika aktuellt.⁵¹

Samboegendom är fortfarande bostad och bohag som förvärvats för gemensam användning (3§), precis som tidigare. Egendom som förvärvats av den ena sambon genom arv, testamente eller gåva med föreskrift om att egendomen skall vara mottagarens enskilda skall dock inte utgöra samboegendom. Detsamma gäller för egendom som trätt i stället för sådan egendom (3 och 4 §§).⁵² Med *bostad* menas egendom som är avsedd som sambornas gemensamma hem och som innehas huvudsakligen för detta ändamål (5§) och det gemensamma *bohaget* innefattar möbler, hushållsmaskiner samt annat inre lösöre som är avsett för det gemensamma hemmet. Hit räknas dock inte bohag som används huvudsakligen för fritidsändamål.⁵³

I sambolagen har för första gången införts en regel som säger när samboendet lagligen ska anses ha upphört (2§). Nämligen:

1. om samborna eller någon av dem gifter sig (2§ 1st)
2. om de flyttar isär (2§ 1st), eller
3. om någon av dem avlider (2§ 1st).

⁵⁰ Prop. 2002/03:80 s. 25-28.

⁵¹ Prop. 2002/03:80 s. 28.

⁵² Prop. 2002/03:80 s. 30.

⁵³ Agell s. 248 f.

Vidare finns ytterligare en form av upphörande där ”upphörandet manifesterats på ett för utomstående tillräckligt synbart sätt” utan isärflyttande, nämligen:

1. om sambo ansöker hos domstol om förordnande av bodelningsförrättare (2§ 2st samt 28§)
2. eller om rätt att få bo kvar i bostaden tills bodelning sker (2§ 2st samt 29§)
3. om sambo väcker talan om att få överta bostaden från den andra parten (2§ 2st samt 22§).⁵⁴

3.3.2 Lagens innehåll

Det materiella innehållet är i stort sett det samma som i föregående lag. Reglerna kring bodelningen ser likadana ut. Det finns möjlighet att avtala om att bodelning inte ska ske eller att viss egendom inte ska ingå i bodelningen (9§). Övertaganderätten till bostaden finns kvar. Överförande kan ske till den sambo som bäst behöver bostaden om ett sådant övertagande, även med hänsyn till omständigheterna i övrigt, kan anses skäligt. Denna reglering förutsätter att parterna har barn tillsammans. Har de inte det krävs ”synnerliga skäl” för övertagandet (22§ 1st). Ett sådant skäl kan vara att kvinnan är gravid. En sambo har begränsad förfoganderätt över gemensam bostad och gemensamt bohag (23-25§§) precis som i föregående lag. Om en sambo avlider gäller rätten att begära bodelning och att överta bostad och bohag endast till förmån för den efterlevande sambon (18§ 1st). Någon arvsrätt för sambo finns fortfarande inte men lilla basbeloppsregeln finns kvar (18§ 2st).⁵⁵ Nytt är att sambor ges möjlighet att ingå föravtal om bodelning samt att tidsfrister införs för att påkalla bodelning eller begära övertagande av bostaden (8§ 2st samt 22§ 2st). Man inför också en definition på när samboförhållandet ska anses ha upphört (2§) och ger en tydligare definition av begreppet ”sambor” (1§). En viss redovisningsskyldighet införs för att, liksom i äktenskap, hindra illojala förfaranden.⁵⁶ Det rådde viss osäkerhet om huruvida den lilla basbeloppsregeln var tillämplig när en sambo avlider efter det att samboförhållandet har upphört men innan bodelning har ägt rum. I 2003 års sambolag slogs det fast att regeln inte är tillämplig i dessa fall. I övrigt fungerar den som i föregående lag.⁵⁷

3.4 Sammanfattning

Lagen (1973:651) om ogifta samboendes gemensamma hem infördes för att reglera de samboendes inbördes civilrättsliga mellanhavanden. Regleringen rörde sig endast kring övertaganderätten av den gemensamma bostaden. I lagen (1987:232) om sambors gemensamma hem utvidgade man regleringen

⁵⁴ Prop. 2002/03:80 s. 29.

⁵⁵ Agell s. 264.

⁵⁶ Prop. 2002/03:80 s. 1.

⁵⁷ Prop. 2002/03:80 s. 38 f.

lite och införde en rätt till delning av värdet av den gemensamma bostaden och bohaget. Innehållet i lagen fördes sedan över till Sambolagen (2003:376) och man gjorde en del förtydliganden. Betoningen ligger fortfarande på bostaden samt bohaget.

Vid varje ny lagstiftning märker man tydligt att det finns en kluvenhet mellan att reglera för ingripande samtidigt som man vill skydda den svagare parten. Detta tycker jag tyder på att man inte riktigt är beredd att se de samboende som en enhet, åtminstone inte på samma sätt som ett gift par. Man reglerar det absolut viktigaste (det som det riskerar att bli mest bråk kring) nämligen egendomsförhållandena vid förhållandets upphörande. Man reglerar ingenting under tiden för samboendet eller efter samboendet (regler om gifterätt, inbördes underhållsskillnad och arvsrätt gäller inte för sambor), därför att man inte ser de samboende som en sådan enhet som bör träffas av en omfattande reglering. Detta kan man ju tycka olika om, men min uppfattning är att det är ett bra förhållningssätt. Vi är fria att gifta oss (dessutom borgerligt om man inte vill gifta sig i kyrkan) om vi vill träffas av den mer omfattande regleringen. På många ställen stadgas också att om sambor vill ha en mer omfattande lagstiftning kan de antingen ingå äktenskap eller själva reglera genom avtal o.s.v. Det bör dock observeras att det inte är helt glasklart vilka rättsverkningar samboende kan åstadkomma genom avtal. De torde åtminstone inte kunna avtala att samma regler som för gifta fullt ut ska tillämpas på dem. För fulla äktenskapliga rättsverkningar gäller formkravet ingående av äktenskap genom vigsel.

4 Partnerskapslagstiftningen och dess utveckling

Fram t.o.m. 1944 var homosexuella relationer, såväl mellan män som mellan kvinnor, förbjudna. Första gången homosexuellas rättigheter diskuterades på allvar var 1973. Någon lagstiftning kom inte till den gången men riksdagen godtog ett uttalande från lagutskottet att ”samlevnad mellan två personer av samma kön var från samhällets synpunkt en fullt accepterad samlevnadsform”. Detta är ett uttalande som det vid flera tillfällen därefter hänvisats tillbaka till.⁵⁸

4.1 SOU 1984:63 Homosexuella och samhället

1978 tillsattes en kommitté som skulle sammanställa och redovisa befintlig vetenskaplig dokumentation om homosexualitet och föreslå åtgärder till att undanröja eventuell diskriminering av homosexuella. Kommitténs betänkande, ”SOU 1984:63 Homosexuella och samhället”, innehåller en omfattande redovisning av bl.a. homosexualitet i ett historiskt perspektiv, olika former av diskriminering av homosexuella, den homosexuella frigörelsekampen, forskning om homosexualitet och om homosexuella relationer samt en redovisning av gällande rätt på olika områden som berör homosexuella. Med hänvisning till de grundmurade värderingar som fanns i samhället om äktenskapet som en institution för familjebildning mellan en man och en kvinna avvisade utredningen tanken på äktenskap mellan homosexuella. Man diskuterade en möjlighet för homosexuella att anmäla eller registrera sitt förhållande. Detta avvisades dock också då man tyckte att det skulle innebära ett onödigt utpekande av en utsatt grupp. Man beförde också att det skulle befästa rådande fördomar. I stället gav man förslaget att homosexuell samlevnad från rättslig synpunkt skulle jämföras med ”äktenskapsliknande förhållande”.⁵⁹ Det gjordes en omfattande remissbehandling kring betänkandet och det slutade med att föredragande statsrådet i huvudsak anslöt sig till utredningens bedömning och föreslog att lagen (1987:232) om sambors gemensamma hem skulle göras tillämplig även på homosexuella förhållanden. Detta kom att resultera i lagen (1987:813) om homosexuella sambor, den s.k. homosexlagen.

⁵⁸ SOU 1993:98 s. 52.

⁵⁹ SOU 1984:63 s. 21-25.

4.2 Lag (1987:813) om homosexuella sambor (homosexlagen)

Man menade att tillämpningsområdet för reglerna om äktenskap inte borde utvidgas till att gälla två personer av samma kön som lever tillsammans. Detta ansågs nämligen inte möjligt med hänsyn till samhällets värderingar om äktenskapet som en institution för familjebildning mellan en kvinna och en man. Inte heller ansåg man att det fanns skäl att göra en omprövning av de grundläggande principerna för uppkomsten av äktenskapets rättsverkningar. En lag om homosexuella sambor utgjorde gränsen för hur långt man kunde sträcka sig. Lagen trädde i kraft den 1 januari 1988. Den s.k. homosexlagen gjorde ett antal uppräknade samboregler tillämpliga även på två personer som bor tillsammans i ett homosexuellt förhållande. Lagen innehöll bestämmelser om bodelning vid upplösning av samboförhållandet samt bestämmelser om en sambos rätt i vissa fall att ta över en bostad som inte ingick i bodelningen. Lagen innebar dock inte någon fullständig jämlikhet mellan heterosexuella och homosexuella sambor.⁶⁰

4.3 Partnerskapslagens tillkomst

Under 1989 och 1990 behandlade riksdagen ett flertal motioner om att införa en lag om registrerat partnerskap för homosexuella. De avslogs dock allihop av riksdagen. I proposition 1986/87:124 föreslogs att Socialstyrelsen skulle ges ett övergripande ansvar för samordningen av insatser för homosexuella och så blev det.⁶¹ Socialstyrelsen skulle också i samråd med berörda myndigheter följa utvecklingen av homosexuellas situation och överväga hur samhället kan motverka diskriminering av homosexuella. Uppdraget övertogs under 1993 av Folkhälsoinstitutet. I juni 1990 lade Socialstyrelsen fram ett förslag till lagstiftning om registrerat partnerskap. Med anledning härav tillsattes Partnerskapskommittén 1991.⁶² Dess uppgift var att utvärdera homosexlagen och undersöka möjligheterna för en lag om registrerat partnerskap.⁶³ I betänkandet ”SOU 1993:98 Partnerskap” slog man fast att den enda säkra skillnaden mellan homosexuella och heterosexuella var att homosexuella känslomässigt dras till personer av samma kön samt att det mot denna bakgrund var självklart att homosexuella inte skulle diskrimineras. Därefter föreslog man att vi skulle införa en partnerskapslag, bl.a. med motiveringen att det behövdes för att uppnå likhet inför lagen, jämställdhet och jämlikhet och för att man menade att en sådan lagstiftning skulle hjälpa till att belysa området och ha en attitydpåverkande effekt vad gällde synen på homosexuella.⁶⁴ I betänkandet ”Registrerat partnerskap m.m.” sa man även att homosexuella parförhållanden visar stora

⁶⁰ SOU 1993:98 s. 53.

⁶¹ Prop. 1986/87:124 s. 29.

⁶² SOU 1993:98 s. 53 f.

⁶³ SOU 1993:98 s. 29 f.

⁶⁴ SOU 1993:98 s. 19-27.

likheter med heterosexuella sådana. Känslorna av kärlek, omtanke, ömhet, vänskap, lojalitet och omsorg är desamma och homosexuella par har samma behov som heterosexuella att utåt och i förhållande till varandra få visa sin önskan om att leva tillsammans i ett varaktigt och ömsesidigt förpliktande förhållande.⁶⁵ Vi införde alltså lag (1994:1117) om registrerat partnerskap.

4.4 Partnerskapslagens innehåll

Då lagen trädde ikraft likställde den partnerskap med äktenskap förutom på följande punkter:

- Bestämmelser som gav upphov till gemensamt föräldraskap – adoption, insemination och befruktning utanför kroppen.
- Bestämmelser som gällde för makar och vars tillämplighet var beroende av att makarna var av motsatt kön.
- Vissa internationellt privaträttsliga bestämmelser.

Senare blev dock adoption tillåtet för homosexuella genom lag 2002:603 och insemination och befruktning utanför kroppen genom lag 2005:447.

Vi valde att ha starkare krav på parternas anknytning till Sverige vid ingående av partnerskap än vid ingående av äktenskap. Detta berodde på att äktenskap fanns över hela världen medan partnerskap (eller äktenskap för homosexuella par) endast fanns i en del länder. Man ville inte riskera att Sverige blev ett partnerskapsparadis dit homosexuella skulle åka endast för att registrera partnerskap. Vidare visste man inte heller vilka rättsverkningar ett partnerskap skulle ges i andra länder.⁶⁶ Möjlighet att registrera partnerskap eller t.o.m. äktenskap för homosexuella finns nu i många länder runtom i världen. Vi har emellertid fortfarande kvar detta starka krav på anknytning (1§ 2st).

I ÄktB 2:1 finns en regel som säger att den som är under 18 år kan få gifta sig efter dispens. Motsvarande regel återfinns inte i partnerskapslagen.⁶⁷

PartnL 3:1 säger att ett registrerat partnerskap har samma rättsverkningar som ett äktenskap med de undantag som anges i 3:3 och 3:4. PartnL 3:3 säger att ”bestämmelser som gäller för makar och vars tillämpning innebär en särbehandling av den ene maken endast på grund av dennes kön gäller inte för registrerade partner”. Denna regel åsyftade sådant som t.ex. den numera bortplockade änkepensionen, d.v.s. regler som ger ekonomiska förmåner åt gifta kvinnor eller änkor.⁶⁸

PartnL 3:4 lyder: ”Bestämmelserna i förordningen (1931:429) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap, adoption och förmynderskap gäller inte för registrerat partnerskap.” Detta är p.g.a. att

⁶⁵ Bet. 1993/94:LU28 s. 8.

⁶⁶ Agell s. 275 f.

⁶⁷ Agell s. 275 f.

⁶⁸ Bet. 1993/94:LU28 s. 45-47.

tillämpningen av förordningen som reglerar internationella förhållanden förutsätter ömsesidighet och alla nordiska länder hade inte lagstiftning om registrerat partnerskap. Allmänna internationellt privaträttsliga regler får i stället tillämpas.⁶⁹

Förutom ovanstående ger partnerskapslagen samma rättsverkningar som äktenskapsbalken.

4.5 Sambolagen (2003:376)

År 2003 fick vi, som sagts ovan, en sambolag som gäller för både heterosexuella och homosexuella sambor. Detta motiverades med att registrerade partners vid tillfället var i princip likställda med makar och att denna likställdhet även borde gälla mellan sambor av samma och av olika kön. Homosexlagen ansågs ha uppenbara brister och man ville att en enda lag skulle reglera alla samboförhållanden. Sambolagen infördes och homosexlagen upphävdes.⁷⁰

4.6 Sammanfattning

Diskussionen kring homosexuellas samlevnad har funnits åtminstone sen 1973 i Sverige men det skulle dröja ända till 1994 innan vi fick en ordentlig reglering. Vi har idag en lag om registrerat partnerskap som förutom på några punkter innebär exakt samma rättsverkningar som ett äktenskap. De punkter som utgör undantagen är parenteser och i vissa fall rör det obsoleta lagregler.

Syftet med partnerskapslagen verkar vara detsamma som med äktenskapsbalken. Partnerskapet är ett forum för tvåsamhet och lagen reglerar ett *samarbete för det gemensamma bästa*.

⁶⁹ Bet. 1993/94:LU28 s. 29 f.

⁷⁰ Prop. 2002/03:80 s. 36.

5 Enkönad äktenskapsbalk?

Riksdagen har fått in en hel del motioner angående införande av enkönad äktenskapslagstiftning. Förslagen varierar i utformning men går i princip ut på att homosexuella ska få gifta sig och att exakt samma regelverk ska tillämpas som för heterosexuella par. I flera motioner föreslås också att vi endast ska ha en civil vigsel och att man sedan kan genomföra en symbolisk vigsel i kyrkan om man vill.

5.1 Exempel på motioner

I motionen "Könsneutralt äktenskap" föreslår Socialdemokraterna att partnerskapslagen slopas och att en könsneutral äktenskapslagstiftning införs. Som motivering anges principen om rätt till likabehandling och att staten ska verka mot diskriminering av homosexuella.⁷¹ Folkpartiet m.fl. (v, fp, c, mp) föreslår i "Familjerättsliga frågor som rör homosexuella, bisexuella och transpersoner" att riksdagen ska begära att regeringen lägger fram ett förslag till könsneutral äktenskapslagstiftning. Även här menar man att det behövs för att lagstiftningen inte ska vara diskriminerande och man menar att det faktum att det finns en speciell partnerskapslag för homosexuella en gång var ett stort steg framåt, men nu endast är ett tydligt exempel på att lagstiftningen inte behandlar alla lika.⁷² Även i Folkpartiets motion "Sexuellt likaberättigande" poängterar man att partnerskapslagen var viktig vid sin tillkomst men nu mest innebär ett utpekande. Man menar därför att äktenskapsbalken bör breddas till att omfatta alla par, heterosexuella som homosexuella. Detta därför att den ekonomiska och känslomässiga sammanflätningen i ett förhållande är densamma oavsett vilket kön parterna har och att även om partnerskapslagen ger homosexuella så gott som samma rättigheter som heterosexuella så är den ändå inte försvarbar eftersom det trots allt är en särslagstiftning. Särslagstiftningar utan objektiva skäl kan inte försvaras.⁷³ Socialdemokraterna skriver i motionen "Könsneutral äktenskapsbalk" att vi måste införa könsneutral äktenskapslagstiftning och att vi bör skilja på den rättsliga delen av äktenskapet och den religiösa. Detta innebär, menar man, att vi borde införa en lagstiftning för civil vigsel och frånta samfunden vigselrätten. De par som vill ha en religiös vigsel kan i så fall välja att förutom den civila registreringen även ha en religiös ceremoni utan juridisk verkan.⁷⁴ Samma sak diskuteras i motionen "Könsneutral äktenskapslagstiftning" och i båda dessa motioner påpekar man att denna ordning faktiskt råder i en del andra länder i Europa.⁷⁵ Detta är endast ett urval, det finns många fler motioner som behandlar detta ämne.

⁷¹ Motion 2004/05:L365.

⁷² Motion 2004/05:L362.

⁷³ Motion 2004/05:L295.

⁷⁴ Motion 2004/05:L254.

⁷⁵ Motion 2004/05:L269.

5.2 Motstånd mot enkönad äktenskapsbalk

Alla är inte positivt inställda till förslaget om enkönad äktenskapsbalk. Den motivering man oftast hör är den om äktenskapets grundmurade ställning som en förening av kvinna och man och en grund för familjebildning. Jag kommer att redogöra för inställningen hos Svenska kyrkan, i riksdagspartierna och inom organisationen RKTIL. Det är i dagsläget lättare att hitta ja-sägare än nej-sägare i den här frågan. Detta kan emellertid bero på att det just nu är ja-sägarna som driver sin sak. Kanske ändras det när äktenskaps- och partnerskapsutredningen (se avsnitt 5.3 nedan) blir klar.

5.2.1 Svenska kyrkan m.fl.

Inom Svenska kyrkan har både kyrkomötet och biskopsmötet diskuterat införandet av kyrklig vigsel för homosexuella. Man har länge inte velat ställa sig bakom tanken på en vigselakt för homosexuella utan beslutade att i Kyrkoordningen införa bestämmelser som möjliggjorde kyrklig välsignelse för homosexuella par som ingått partnerskap. Detta innebar att en ordning för välsignelse av partnerskap utfärdades och att Kyrkomötet (Svenska kyrkans högsta beslutande organ, demokratiskt utsett i kyrkoval) ställde sig bakom ett bekräftande förhållningssätt gentemot homosexuella i kyrkan. Vidare kom möjligheten att få ett registrerat partnerskap välsignat att finnas i varje pastorat. Svenska kyrkan har inte rätt att förrätta partnerskap.⁷⁶

Svenska kyrkan har nu emellertid, via en talesman för biskoparna och Kyrkostyrelsen, uttalat att om Äktenskaps- och partnerskapsutredningen (se avsnitt 5.3 nedan) kommer fram till att alla par, heterosexuella som homosexuella, ska kunna gifta sig på lika villkor och att kyrkan får behålla rätten att viga så är man inom svenska kyrkan beredda att viga homosexuella par. Man vill dock reservera termen äktenskap för heterosexuella par då man anser att det är så kraftfullt förknippat med relationen mellan man och kvinna.⁷⁷

5.2.2 Riksdagspartierna

Av de svenska riksdagspartierna är det endast Kristdemokraterna som ställer sig negativa till förslaget om enkönad äktenskapsbalk. Man hänvisar till att äktenskapet är en institution som reglerar förhållandet mellan kvinna och man och särskilt med avseende på det gemensamma ansvaret för den

⁷⁶

http://www.svenskakyrkan.se/ArticlePages/200511/10/20051110144327_svkkhr352/20051110144327_svkkhr352.dbp.asp 20070314

⁷⁷ www.sydsvenskan.se 20070316

framtida generationen och att denna uppfattning av äktenskapet har en stark folklig förankring.⁷⁸

5.2.3 RKTL

RFSU (Riksförbundet för sexuell upplysning) och RFSL (Riksförbundet för sexuellt likaberättigande) är två svenska organisationer som aktivt deltar i debatten kring homosexuella och ställer sig bakom förslaget om könsneutral äktenskapsbalk.⁷⁹ Som radikal motpol till dessa har RKTL (Riksförbundet kristen tro och livsstil) bildats. De menar att ”äktenskapet är en förordning mellan man och kvinna och genom att göra det könsneutralt så fortsätter uppluckringen av samhället och familjen”.⁸⁰ Vidare menar RKTL att den tvåkönade kärnfamiljen som består av en pappa och en mamma är en viktig del av vårt samhälle och däri utgör en grundsten. Genom att bryta ner kärnfamiljen blir konsekvenserna allvarliga för föräldrar och barn men också för samhället i stort. Enligt RKTL behöver vi uppvärdera kärnfamiljen som en grundpelare för samhällsbyggnad och som en nödvändighet för att få ett välmående samhälle.⁸¹

5.3 Äktenskaps- och partnerskapsutredningen

Regeringen avvisade 1987, i ”proposition 1986/87:124 med förslag till lag om homosexuella sambor”, tanken på homosexuellt äktenskap med hänvisning till samhällets grundmurade värderingar om äktenskapet som en institution för familjebildning mellan man och kvinna. Lagutskottet delade då regeringens uppfattning och menade att det skulle stå i strid med den allmänna uppfattningen inom ett centralt livsområde. Därefter har frågan kommit upp i riksdagen ett flertal gånger genom motioner. Frågan om äktenskap för personer av samma kön var föremål för utskottets bedömning våren 1998 och utskottet uttalade även då att äktenskap endast skall få ingås av en man och en kvinna. Samtidigt avstyrkte utskottet motionsyrkanden om att familjebegreppet skulle utvidgas till att omfatta bi- och homosexuella då begreppet inte är definierat i den familjerättsliga lagstiftningen och inget hindrar att begreppet används även vid homosexuella relationer. Riksdagen följde utskottet. Utskottet vidhöll denna uppfattning våren 1999 i sitt av riksdagen godkända betänkande 1998/99:LU18 och har även vid fler tillfällen avstyrkt liknande motioner. Riksdagen har hela tiden följt utskottet. 2003 kom diskussionen upp igen. Man menade då att under de 15 år som gått sedan frågan först väcktes hade samhällets syn på homosexuella och

⁷⁸

<http://www.kristdemokraterna.se/PressOchMedia/Pressmeddelanden/Familj/Aktenskapetarmellankvinnaochman.aspx> 20070314

⁷⁹ www.rfsu.se & www.rfsl.se 20070314

⁸⁰ www.rktl.se 20070314

⁸¹ http://www.rktl.se/index.php?option=com_content&task=view&id=3&itemid=7 20070314

homosexuell samlevnad förändrats radikalt. Utskottet fann därför att tiden var mogen för att brett och förutsättningslöst utreda frågan. Detta, menade utskottet, bör ske genom att regeringen tillsätter en parlamentariskt sammansatt utredning och utarbetar direktiv därför.⁸²

Den 27 januari 2005 beslutade regeringen att en särskild utredare skulle tillsättas. Denne skulle ha hjälp av två referensgrupper, en med företrädare för riksdagspartierna och en med företrädare för trossamfunden. Uppdraget var att ta ställning till om par av samma kön bör kunna ingå äktenskap samt göra en grundlig analys av frågan och redovisa samtliga skäl som talar för och emot. Utredaren skulle också ta ställning till formerna för ingående av äktenskap. Utredaren skulle därvid överväga om behörigheten för trossamfund att företräda det allmänna vid ingående av äktenskap bör finnas kvar eller om äktenskap endast bör få ingås civilt. Om utredaren kom fram till att äktenskap även i fortsättningen bör kunna ingås hos trossamfund, skulle det övervägas om några förändringar borde göras vad gällde denna behörighet. Utredaren skulle, oavsett sina ställningstaganden rörande trossamfunden, utreda formerna för ingående av äktenskap civilt. Om utredarens slutsats blev att äktenskap bör kunna ingås av par av samma kön, skulle detta få till följd att partnerskapslagen upphävdes. Om utredaren skulle komma fram till slutsatsen att äktenskap inte bör kunna ingås av par av samma kön, skulle utgångspunkten i stället vara att partnerskapet behålls. Det skulle då övervägas om förändringar borde göras vad gäller partnerskapet. Utredningen, som hette ”JU 2005:03 Äktenskaps- och partnerskapsutredningen”, skulle redovisa sitt resultat senast den 30 mars 2007. Detta presenteras i kapitel 6.⁸³

5.4 Länder med samkönad äktenskapsbalk eller liknande

Vid införandet av den svenska partnerskapslagen förekom kritik med argumentet att Sverige, förutom Danmark och Norge, skulle bli ensamt om att ha en sådan lagstiftning och att det inte kunde anses sannolikt att några andra länder skulle införa något liknande inom överskådlig framtid. Nu kan vi emellertid konstatera att partnerskapslagar eller liknande inte längre är någon ovanlig företeelse. De finns i Sverige, Danmark, Norge, Andorra, Finland, Frankrike, Island, Luxemburg, Portugal, Tyskland, Storbritannien, Ungern och Schweiz. Dessutom finns det redan könsneutral äktenskapsbalk i Nederländerna, Belgien, Spanien, Kanada, Massachusetts och New Jersey i USA och i Sydafrika.⁸⁴

⁸² Bet. 2003/04:LU22 s. 14 f.

⁸³ Kommittédirektiv 2005:6.

⁸⁴

5.4.1 Nederländerna

Nederländerna var 2001 det första landet i världen att införa en könsneutral äktenskapsbalk. Som skäl för äktenskap mellan par med samma kön anfördes jämställdhet och icke-diskriminering, varav det förstnämnda skälet var avgörande för lagändringen. Samma former för samlevnad skulle vara tillgängliga för såväl heterosexuella som homosexuella. Ett förändrat politiskt klimat bidrog också till att reformen genomfördes. Nederländerna har samma regelverk för ingående av äktenskap, upplösning av äktenskap och rättsverkningar av äktenskap oavsett om man är ett heterosexuellt eller homosexuellt par. För att få ingå äktenskap krävs, oavsett kön, att åtminstone en av makarna antingen är nederländsk medborgare eller har hemvist i Nederländerna. Huruvida lagen i någon av kontrahenternas ursprungsland tillåter äktenskap mellan personer av samma kön eller inte saknar betydelse för rätten att ingå äktenskap i Nederländerna. Ett undantag gäller dock för regerande kung eller drottning eller en tronarvinge, som inte har rätt att ingå äktenskap med någon av samma kön. Den kyrkliga vigseln har i Nederländerna ingen juridisk verkan och det är t.o.m. förbjudet att viga ett par kyrkligt om de inte först genomgått en civilrättslig vigsel.⁸⁵

5.4.2 Belgien

Den 1 juni 2003 trädde Belgiens ändrade äktenskapslagstiftning i kraft. Denna gjorde det möjligt för par av samma kön att gifta sig. Den belgiska regeringens främsta argument för en ordning med äktenskap för par med samma kön var att inställningen i samhället hade förändrats och att det inte längre fanns skäl att förneka personer möjligheten att gifta sig enbart på grund av deras kön eller sexuella läggning. Det framhölls också att äktenskapsinstitutet hade utvecklats. Fortplantning utgjorde inte längre ett skäl att gifta sig då barn avlas och föds såväl inom som utom äktenskapet. Reglerna för äktenskapets ingående, rättsverkningar och upplösning är desamma oavsett om parterna är av samma eller motsatt kön. Enligt den ursprungliga tolkningen av den nya lagen krävdes för att få ingå äktenskap med någon av samma kön att lagen i respektive makes medborgarstat tillät detta. Den belgiska regeringen utfärdade dock ett cirkulär till domare och andra anställda i allmän tjänst och därefter tycks den tolkningen inte längre gälla. Cirkuläret säger i stället att om det i medborgarstatens rättsordning finns regler som överhuvudtaget inte tillåter par av samma kön att ingå äktenskap så bör dessa anses strida mot grunderna för belgisk internationell privaträttslig rättsordning (ordre public). Därför bör sådana regler åsidosättas av den som utför hindersprövningen. Inte heller i Belgien har

85

kyrklig vigsel någon juridisk verkan och det är förbjudet att förrätta ett kyrkbröllop för par som inte först blivit civilrättsligt vigda.⁸⁶

5.4.3 Sydafrika

I november 2004 slog den sydafrikanska högsta domstolen fast att landets konstitutionella krav på likabehandling gör att äktenskapslagstiftningen måste göras könsneutral. Man konstaterade dock att innan utslaget kunde få någon egentlig effekt krävdes följdändringar i annan lagstiftning. I december 2005 kom ett domstolsutslag från författningsdomstolen, det sydafrikanska rättsväsendets högsta instans, som beordrade parlamentet att inom ett år anta lagstiftning så att den könsneutrala definitionen av äktenskapet fördes in i lagtexten. Om detta inte genomfördes skulle rätten att ingå äktenskap ändå automatiskt gälla oavsett kön.⁸⁷ (Jag har inte lyckats hitta någon källa som talar om hur det blev, rättsläget verkar vara oklart.)

5.4.4 Spanien

En lag om ändring av den spanska civilbalken trädde i kraft den 3 juli 2005. Härmed infördes könsneutral äktenskapslagstiftning och äktenskapets rättsverkningar blir desamma oavsett makarnas kön. Beslutet grundades på resonemang om att samhället utvecklas och att lagstiftaren kan och bör handla så att lagen inte står i strid med samhällets värderingar och konstitutionens bestämmelser om jämlikhet, frihet och icke-diskriminering.⁸⁸

5.4.5 Kanada

Efter en rad domstolsutslag i Kanadas olika provinser gav till slut den federala regeringen ett förslag till könsneutral äktenskapslagstiftning för hela Kanada. Förslaget antogs av underhuset den 28 juni 2005 och av överhuset den 19 juli 2005 och trädde ikraft den 20 juli 2005. Genomgående har det avgörande argumentet för ett positivt ställningstagande varit en hänvisning till den kanadensiska konstitutionens rättighetsstadga, enligt vilken alla är lika inför lagen och har rätt till samma behandling och skydd. Domstolar i en majoritet av Kanadas provinser och territorier hade, när äktenskapslagen ändrades, redan funnit att den gamla lagen var diskriminerande enligt rättighetsstadgan. Reglerna för äktenskapets ingående, rättsverkningar och upplösning är nu desamma oavsett parternas kön. Det finns inte något anknytningskrav alls för utländska medborgare som vill ingå äktenskap i landet. I Kanada finns möjligheten att ingå

⁸⁶

http://www.homo.se/upload/homo/pdf_homo/Konsneutr_aktbalk_uppdatt060124.pdf s. 10. 20070314

⁸⁷

http://www.homo.se/upload/homo/pdf_homo/Konsneutr_aktbalk_uppdatt060124.pdf s. 12. 20070314

⁸⁸http://www.homo.se/upload/homo/pdf_homo/Konsneutr_aktbalk_uppdatt060124.pdf s. 12. 20070314

äktenskap genom endast kyrklig vigsel (utan civilrättslig vigsel). Även vigslar av par av samma kön har rättslig giltighet men det finns ingen skyldighet för ett samfund att viga ett visst par (oavsett kön).⁸⁹

5.4.6 USA – Massachusetts & New Jersey

I USA är det upp till varje delstat att avgöra hur regleringen ska se ut. I ett mål i Massachusetts ifrågasattes den 18 november 2003 huruvida definitionen av äktenskapet som en ”förening av man och kvinna som makar med uteslutande av alla andra” stred mot en icke-diskrimineringsprincip i delstatens konstitution. Detta kom domstolen fram till att det gjorde. Domstolen slog fast att homosexuella inte kan nekas de rättigheter och fördelar som äktenskap medger, eftersom detta går emot konstitutionens löfte om självbestämmanderätt och likaberättigande. I New Jersey togs ett liknande beslut den 25 oktober 2006.⁹⁰

⁸⁹

http://www.homo.se/upload/homo/pdf_homo/Konsneutr_aktbalk_uppdatt060124.pdf s. 11 20070314

⁹⁰

http://www.homo.se/upload/homo/pdf_homo/Konsneutr_aktbalk_uppdatt060124.pdf s. 11. 20070314

6 SOU 2007:17 Äktenskap för par med samma kön? Vigsselfrågor.

I avsnitt 5.3 redogörs för att en särskild utredning skulle tillsättas för att främst ta ställning till om par av samma kön bör kunna ingå äktenskap. Utredningen fick namnet ”JU 2005:03 Äktenskaps- och partnerskapsutredningen” och skulle redovisa sitt resultat senast den 30 mars 2007. För utredningsarbetet tillsattes en referensgrupp med företrädare för riksdagspartierna och en referensgrupp med företrädare för trossamfundet. Utredningen blev klar den 21 mars 2007 och redovisades i form av ”SOU 2007:17 Äktenskap för par med samma kön? Vigsselfrågor” och jag kommer nedan att redogöra för vad man kom fram till.

6.1 Äktenskap för par av samma kön?

Utredaren konstaterar att äktenskapet inte skiljer sig nämnvärt från det registrerade partnerskapet. Äktenskapet får emellertid anses ha ett högre symbolvärde. Partnerskapet har inte samma klang som äktenskapet i det allmänna medvetandet. Äktenskapet står för ett livslångt förhållande byggt på kärlek och omtanke och på ömsesidiga skyldigheter makarna emellan. Uppfattningen av äktenskapet som en institution för samlevnad mellan en kvinna och en man är djupt förankrad hos allmänheten, både i Sverige och utomlands. Vidare överensstämmer den med trossamfundets grundläggande uppfattning om äktenskapet. Utredaren konstaterar dock att en viss uppfattning om eller definition av en samhällsföreteelse inte för alltid kan vara bestående även om den har mycket djupa rötter. Samhällsutvecklingen går framåt och man kan behöva ge utrymme åt nya värderingar och åsikter också då det gäller grundläggande uppfattningar.⁹¹

6.1.1 Äktenskapet som institution för barnafödande

En frekvent invändning är den om äktenskapet som en institution för barnafödande. Här menar utredaren att äktenskapet emellertid inte endast är till för dem som skaffar sig barn. Äktenskapsbalken ställer inte upp något krav på barnafödande och många gifta par kan inte, eller vill inte skaffa barn. Därför, menar utredaren, kan det faktum att homosexuella saknar möjlighet att få gemensamma biologiska barn knappast vara ett argument mot att de ska få gifta sig.⁹²

⁹¹ SOU 2007:17 s. 17.

⁹² SOU 2007:17 s. 18.

6.1.2 Den internationella aspekten

Utredaren bemöter också invändningen att det internationellt privat- och processrättsliga regelverket inte är anpassat till andra äktenskap än dem som ingås mellan en kvinna och en man. Han poängterar att detta inte har hindrat oss och flera andra länder att införa regler om registrerat partnerskap. Några länder (Nederländerna, Belgien, Spanien, Kanada och Sydafrika) har trots bristen på internationell harmonisering t.o.m. tagit steget att öppna upp äktenskapet för par med samma kön. Utredaren kan inte se att en bristande anpassning av det internationellt privat- och processrättsliga regelverket skall behöva utgöra ett hinder för en svensk lagstiftning på området.⁹³

Enligt utredaren bör det inte uppställas något särskilt krav på anknytning till Sverige, motsvarande det som finns i partnerskapslagen, för att par med samma kön skall få ingå äktenskap i Sverige. Bestämmelserna om tillämplig lag för rätten att ingå äktenskap kan dock leda till att det föreligger hinder mot äktenskap när de som vill gifta sig varken är medborgare eller har hemvist i länder som tillåter par med samma kön att ingå äktenskap. Då menar utredaren att den undantagsregel som finns i IÄL bör vara tillräcklig för att eventuella problem skall kunna lösas.⁹⁴

6.1.3 Slutsats

Utredarens slutsats är att de skäl som anges mot att öppna upp äktenskapet för homosexuella inte har tillräcklig bärkraft och inte kan väga upp de skäl som talar för. Utredaren föreslår att partnerskapslagen upphävs samtidigt som par med samma kön får möjlighet att ingå äktenskap. Efter det att ändringarna i äktenskapsbalken har trätt i kraft skall ett partnerskap som registrerats här i landet och inte upplösts gälla som ett äktenskap. Härutöver krävs vissa följdändringar i äktenskapsbalken och vissa andra författningar.⁹⁵

6.2 Termen äktenskap

Referensgruppen med företrädare för trossamfunden förde fram åsikten att termen äktenskap inte bör användas i en lagstiftning som inkluderar både par av olika och av samma kön då detta är ett laddat begrepp i deras trosuppfattning. Utredaren invänder emellertid att det vore svårt att byta ut begreppet äktenskap då det är ett starkt rotat och mycket väl invant begrepp och det skulle vara svårt att förankra ett nytt begrepp hos svenska folket. Vidare menar utredaren att det är svårt att hitta ett annat begrepp som kan beteckna det rättsliga förhållandet makar emellan. Risken finns även att man i andra länder skulle missuppfatta denna nya svenska benämning och tro att den står för något annat än just äktenskapet. Slutligen, menar utredaren,

⁹³ SOU 2007:17 s. 19.

⁹⁴ SOU 2007:17 s. 21.

⁹⁵ SOU 2007:17 s. 20.

kommer termen äktenskap med all sannolikhet att leva kvar i folkmun även om svensk lagstiftning ändras. Utredaren finner att skälen mot att införa en annan benämning på det rättsliga begreppet äktenskap är så starka att det inte är en framkomlig väg.⁹⁶

6.3 Formen för äktenskapets ingående

Man för en diskussion kring om vigseln ska ersättas med en enkel registrering men kommer fram till att äktenskap bör ingås genom en särskild ceremoni som även i fortsättningen bör kallas vigsel. Detta motiveras med våra förpliktelser enligt FN-konventionen som ställer krav på ett visst muntligt förfarande. Detta förfarande gör att den praktiska skillnaden mellan en vigsel och en registrering inte skulle bli så stor. Vidare skulle ett registreringsförfarande innebära att äktenskap endast kan ingås civilt eftersom alternativet att behålla vigsel inom trossamfunden, samtidigt som man ersätter den borgerliga vigseln med registrering hos skatteverket, inte verkar hållbart. Vidare poängterar utredaren att många par värdesätter den högtidliga inramning som vigselceremonin ger. Utredaren kommer fram till att trossamfunden bör få behålla sin vigselrätt, huvudsakligen därför att han låtit Statistiska centralbyrån göra en undersökning i frågan och resultatet visar att majoriteten av allmänheten vill att nuvarande system skall behållas.⁹⁷

6.3.1 Vigselplikt?

En svår fråga gäller vigselplikten. Då en vigsel inom ett trossamfund är en gudstjänst finns det skäl att ifrågasätta om en plikt att viga homosexuella par skulle strida mot religionsfriheten om religionen förbjuder äktenskap mellan homosexuella. En vigselförrättare idag kan vägra att viga ett par även av andra skäl än att de är av samma kön, och det går inte rimligen att avgränsa en vigselplikt till att bara gälla par av samma kön. Vidare skulle en allmän vigselplikt vara att gå för långt, även om den begränsades till att avse respektive trossamfunds medlemmar. Utredaren kommer således fram till att det inte bör införas någon vigselplikt vare sig för vigselförrättare inom trossamfund eller för samfunden.⁹⁸

6.3.2 Borgerlig vigsel

I uppdraget ingick även att ta ställning till vem som bör anförtros uppgiften att förrätta borgerlig vigsel i framtiden. Regeringen har väckt frågan om att ta bort behörigheten för lagfaren domare att förrätta vigsel då det pågår ett omfattande reformarbete inom domstolsväsendet. Man siktar på att inrikta domstolsverksamheten så långt som möjligt på endast rättsskipning. Enligt utredaren är vigselförrättning i huvudsak en administrativ uppgift som

⁹⁶ SOU 2007:17 s. 17 f.

⁹⁷ SOU 2007:17 s. 16.

⁹⁸ SOU 2007:17 s. 23-26.

saknar dömande inslag och därmed typiskt sett en främmande verksamhet för domstolarna. Han finner att det ligger i linje med den allmänna strävan att renodla domarnas och domstolarnas arbetsuppgifter att vigselärenden inte längre handläggs i domstol och att domstolarna således bör befrias från uppgiften att förrätta vigslar. Frågan blir då vem som i stället ska ha detta ansvar. Utredaren avfärdar Skatteverket då en undersökning gjord av statistiska centralbyrån visar att allmänheten inte är särskilt intresserad av att tjänstemän på skatteverket ska förrätta vigsel samtidigt som geografisk närhet är viktigt. Skatteverket finns emellertid endast på ett begränsat antal platser i landet. Utredaren menar att en hållbar lösning skulle vara att lägga uppgiften på kommunerna som finns överallt och som skulle kunna finansiera vigselförrättningarna genom att ta ut en avgift för dem. Dock ser han inte några påtagliga olägenheter med det system som redan finns och väljer därför att inte lägga fram något förslag i denna del utan menar att alla borgerliga vigselförrättare skall förordnas av länsstyrelserna.⁹⁹

⁹⁹ SOU 2007:17 s. 26 f.

7 Reflektioner över de tre samlevnadsformerna

Nedan kommer jag att redogöra för vad som är specifikt med vardera samlevnadsform. Jag kommer också att diskutera vad som förefaller vara syftet med äktenskapet, samboskapet respektive partnerskapet för att sedan kunna diskutera om en sammanslagning är möjlig.

7.1 Praktiska skillnader mellan äktenskap och samboskap

Som nämnts ovan är det inte alltid som sambor vet exakt vad samboskapet innebär och inte heller hur det skiljer sig från äktenskapet. Det gör det emellertid på flera viktiga punkter.

Äktenskapet har en tydlig inledning genom vigseln medan det kan vara lite diffusare att avgöra när ett samboskap inleds. Är det när man börjar flytta in gemensamt i en bostad eller när alla saker slutligen är inflyttade? Är det första gången man sover i sin nya bostad? Här kan samborna vara oense. Man ser då till när man folkbokfört sig på adressen om inte omständigheterna talar för ett annat datum.

I ÄktB 1:2 stadgas att makar ska visa varandra trohet och hänsyn och att de gemensamt ska vårda hem och barn samt i samråd verka för familjens bästa. Vidare ska de enligt ÄktB 1:4 fördela utgifter och sysslor mellan sig. Någon motsvarande regel för sambos finns inte och inte heller något annat stadgande som reglerar sambos inbördes förhållande. Allt detta bidrar säkerligen till att man ser äktenskapet som något betydligt allvarligare än samboskapet.

Inom äktenskapet råder varje make över sin egen egendom men man har ett latent giftorättsanspråk på giftorättsgodset, där all egendom som inte har gjorts till enskild ingår. Vid ett samboskap talar man om samboegendom och denna innefattar endast bostad och bohag som införskaffats för gemensamt användande. Detta inkluderar inte egendom som används uteslutande för den ena sambons bruk och inte heller egendom som används huvudsakligen för fritidsändamål. Egendomsområdet är alltså betydligt snävare inom ett samboskap. Vidare stadgar ÄktB 9:1 att bodelning ska ske vid upplösning av ett äktenskap. SamboL 8§ säger endast att bodelning sker på begäran utav en av parterna. Önskar ingen av parterna bodelning blir det alltså heller ingen sådan.

Liksom inledningen är även upplösningen betydligt mer formell vid ett äktenskap. Då går makarna igenom en skilsmässa och det krävs dessutom

betänketid om det finns barn med i bilden eller om det endast är en utav makarna som vill skiljas. En sambo kan alltid, oavsett vilket, flytta ut omedelbart om förhållandet inte fungerar. Samma problem som vid samboskapets inledande kan uppstå här. Samborna kan bli oense om när samboskapet upphörde. Var det när den ena sambon lämnade bostaden och sov på något annat ställe för första gången? Eller när sambon tagit med sig alla sina saker och flyttat ut? Återigen ser man till när sambon skrivit sig på sin nya adress, om inte omständigheterna indikerar något annat datum.

Slutligen ärver inte sambor varandra, vilket makar gör.

7.2 Äktenskapet

Äktenskapet är en institution som har funnits länge och som även länge haft en detaljerad lagstiftning. Detta ser jag som ett tecken på att äktenskapet är något mycket viktigt i vårt samhälle. Det är det ultimata forumet för tvåsamhet och denna konstellation genomsyrar våra liv. Äktenskapet var under lång tid något som sanktionerade männens dominans över kvinnan, hustrun var genom lagstiftningen underlägsen mannen. Detta har förändrats genom tiden och nu anses äktenskapsbalken jämställa mannen och kvinnan i förhållandet. Detta gör också att äktenskapslagstiftningen tar en viktig plats i diskussionen kring kvinnofrågan. Äktenskapet var också från början en fråga om status – en kvinna var någons hustru. Detta har bleknat och nu har äktenskapet mer formen av ett avtal (kontrakt). Man avtalar om sitt inträde, båda parter måste vara överens och inträda frivilligt och när man inte vill längre så får man lov att utträda. Äktenskapslagstiftningen har alltså förändrats med tiden och anpassats allteftersom samhället förändrats. Detta uttrycker hur viktig den är för oss och att man inte bör underskatta äktenskapet eller se för lättvindigt på lagstiftningen.

En del av ”status-tanken” finns dock kvar, sammanlänkad med gemenskapstanken. Detta håller jag emellertid för oundvikligt och heller inte för något negativt. Det är ju detta som äktenskapet handlar om – man gifter sig för att man vill dela en gemenskap och samarbeta men den andra personen. Gemenskapen har dock fått vika på så sätt att all egendom som förr tillfördes boet ansågs vara gemensam egendom, medan numera vardera make äger sin egendom och har ett latent giftorättsanspråk på giftorättsgodset.

Syftet med äktenskapslagstiftningen verkar vara att främja *samarbetet för det gemensamma bästa* och denna tanke finns med i alla de äktenskapsrättsliga lagstiftningar som jag behandlat i denna uppsats. Detta har alltså varit bestående genom tiden.

Äktenskapet omtalas ofta som ett forum för en man och en kvinna att bilda familj och skaffa barn. Jag finner emellertid inte stöd för denna syn i lagstiftning och förarbeten. Där talas det om gemensamhet och samarbete - med eller utan barn. Det har alltid varit tillåtet att gifta sig även utan

intention att skaffa barn. Även utan barn kan man ha ett samarbete och en gemenskap med varandra.

7.3 Samboskapet

Sambolagstiftningen har inte funnits alls lika länge som äktenskapslagstiftningen, är inte lika känd och har långtifrån samma status. Man kan se att sambolagstiftningen har utvidgats successivt genom tiden. Detta tar jag som ett tecken på ökad acceptans för samboskapet. För inte så hemskt länge sedan ansågs det direkt olämpligt för ett par att bo ihop utan att vara gifta. Förr rynkade man nästan åt sambor och nu är troligen de flesta människor sambor i något skede av sitt liv, främst kanske i 20- till 30-års åldern.

Det är inte ovanligt att sambos inte vet vad sambolagstiftningen innebär. Ett exempel på detta fanns i en artikel i gratistidningen Punkt.se för Malmö/Lund den 25 april 2007. Där berättades om en kvinna i 60-års åldern som varit gift med sin man varpå de sedan skilt sig. De hittade emellertid tillbaka till varandra kort därefter och flyttade ihop igen men gifte aldrig om sig. Efter ett antal år dog mannen. Då var de endast sambor och kvinnan stod nu arvlös trots att de levte tillsammans hela livet. Detta par hade förmodligen inte reflekterat över skillnaden mellan att omfattas av äktenskapsbalken respektive av sambolagen.

Vidare tror jag att många par blir sambor endast för att de helt enkelt tycker att det vore trevligt att bo ihop. De har ingen önskan att omfattas av någon speciell lagstiftning och de reflekterar inte över vilka rättsregler som eventuellt kommer att tillämpas på deras relation. Det kan vara ett ungt par som precis flyttat ihop och känner av sin relation, eller ett etablerat par som beslutat sig för att inte gifta sig av en eller annan anledning. Detta har man tagit hänsyn till i sambolagen och man har försökt lagstifta så ”lite” som möjligt. Syftet med den lagstiftning som ändå finns är att ge dem som väljer att bo ihop utan att gifta sig ett rättsligt skydd mot sådant som det kan bli konflikt om så småningom och som folk normalt inte avtalar om. När man flyttar ihop är förhållandet bra och man tänker ofta inte på att det kan ta slut en vacker dag, eller ännu värre, att man kan bli bittra ovänner. Därför har lagstiftaren valt att endast reglera det allra viktigaste, nämligen hemmet och det gemensamma bohaget.. Jag finner det fördelaktigt att det finns en möjlighet till konfliktlösning om paret inte kan reda ut situationen självt. Lagen inkräktar inte i de fall då parterna är överens eftersom bodelning måste begäras. Det går utmärkt för sambor som är överens att dela upp sina tillhörigheter mellan sig utan bodelning och därmed utan inblandning av någon utomstående.

Sambolagen siktar in sig på den ekonomiska biten av samboskapet. Även här skiljer sig regleringen emellertid markant från den i äktenskapsbalken. Begreppet giftorättsgodis är betydligt vidare än begreppet samboegendom. Man har valt att snäva in lagens omfattning även på det ekonomiska

området trots att detta är lagens huvudområde. Detta får ses som en tydlig markering av att ett samboskap inte är att jämföra med ett äktenskap.

I sambolagen finns, som sagts, inte någon motsvarighet till ÄktB 1:2 och 1:4. Sambolagen innehåller ingen reglering alls kring sambornas skyldigheter sinsemellan. Lagen är strikt ekonomisk. Även om samborna skaffar barn ställer inte sambolagen krav på något samarbete eller strävan mot det gemensamma bästa. Detta, menar jag, är ytterligare en markör för sambolagens begränsning och enkelhet i jämförelse med äktenskapsbalken. Då man inte vill reglera för mycket kring sambor har man endast reglerat den ekonomiska situationen vid samboskapets upphörande. Lagstiftningen syftar till att vara en minsta skyddslagstiftning för alla de som bor ihop utan att vara gifta och detta tycker jag är utmärkt.

7.4 Partnerskapet

Partnerskapet saknar helt äktenskapets långa historia och etablerade position i samhället. Den första lagstiftningen kring homosexuell samlevnad kom så sent som 1987 (den s.k. homosexlagen). Vi har gått från att kriminalisera homosexualitet, via att lagstifta om homosexuell samlevnad, till att nu ha en partnerskapslag som ger i princip samma rättsverkningar som ett äktenskap. Här kan man dra en parallell till samboskapet. Både samboskapet och homosexuell samlevnad av alla slag har gått från att först vara något ”fel” och negativt till att idag vara något vanligt och helt ”normalt”.

Eftersom partnerskapslagstiftningen är så pass ny har partnerskapet inte genomgått den långa utveckling från status till kontrakt som äktenskapet har gjort. Det blir ju heller inte fråga om ”hustruns underlägsenhet” av naturliga skäl. Syftet med partnerskapslagen är helt enkelt att homosexuella ska kunna ”utåt och i förhållande till varandra visa sin önskan om att leva tillsammans i ett ömsesidigt och varaktigt förpliktande förhållande” eftersom deras känslor av ”kärlek, omtanke, ömhet, vänskap, lojalitet och omsorg är desamma” som hos heterosexuella par.¹⁰⁰

Trots att partnerskapet inte funnits alls lika länge som äktenskapet har det emellertid lyckats uppnå i princip samma rättsliga status. Partnerskapslagen innebär precis samma vida egendomsbegrepp som äktenskapsbalken. Reglerna för partnerskapets ingående och upphörande är lika formella, omfattande och tvingande som de som gäller för äktenskapet. Registrerade partners ärver varandra liksom makar. Enligt partnerskapslagen ska ÄktB 1:2 och 1:4 tillämpas även på registrerade partners, d.v.s. de ska visa varandra trohet och hänsyn, i samråd verka för familjens bästa och fördela utgifter och sysslor emellan sig på precis samma sätt som makar.

Även partnerskapslagens syfte förefaller vara att främja *samarbetet för det gemensamma bästa*.

¹⁰⁰ Bet. 1993/94:LU28 s. 8.

7.5 Är en sammanslagning möjlig?

För att kunna göra en gemensam lag som omfattar alla samlevnadsformer, d.v.s. som omfattar heterosexuella och homosexuella par som officiellt vill befästa sin kärlek och heterosexuella och homosexuella sambor krävs att syftet i alla dessa situationer är detsamma. Jag menar att man inte kan slå ihop lagar som har olika syften.

Därför kan jag konstatera att sambolagen bör hållas separat från de övriga lagstiftningarna även i fortsättningen. Den syftar till att ge en minsta möjliga skyddsreglering för par som valt att inte omfattas av äktenskapsbalken eller partnerskapslagen. Att vilja bo ihop är inte samma sak som att vilja gifta sig eller ingå partnerskap.

Däremot förefaller syftet med äktenskapsbalken och partnerskapslagen vara detsamma. Nämligen att erbjuda en form av formell sammanlänkning av två personer som älskar varandra och vill dela sina liv med varandra och hjälpas åt genom att *samarbeta för det gemensamma bästa*. Inget utav äktenskapets grundvärden (gemenskap, kärlek, samarbete o.s.v.) kräver att man är man och kvinna och även om många anser att äktenskapet är ett forum för familjebildande i form av barnafödande är detta inget som lagstiftningen i sig hänger upp sig på. Man har alltid fått lov att gifta sig även om man inte någonsin vill skaffa barn. Jag menar att syftet med de båda lagstiftningarna är detsamma och alltså inte står i vägen för att slå ihop dem till en könlös äktenskapsbalk.

Jag har tidigare konstaterat att äktenskapslagstiftningen har förändrats med tiden och anpassats under hela den tid den funnits. Många menar att detta gör den till en sådan etablerad institution som måste respekteras och att man då inte är redo att låta par av samma kön använda sig av denna. Jag menar att det bara vore ytterligare ett steg i äktenskapslagstiftningens förändrings- och anpassningsprocess att den öppnas upp för par av samma kön. Om något årtionde skulle förmodligen de flesta tycka att det är lika naturligt som att kvinnor har äganderätt över sin egendom och inte längre står under mannens förmyndarskap.

Jag håller med de motionärer som menar att partnerskapslagen vid sitt införande var ett stort steg framåt men nu mest är diskriminerande. I betänkandet "SOU 1993:98 Partnerskap" slog man fast att den enda säkra skillnaden mellan homosexuella och heterosexuella är att homosexuella känslomässigt dras till personer av samma kön. Mot denna bakgrund menade man att det är självklart att homosexuella inte skall diskrimineras. Detta använde man som ett argument för att införa partnerskapslagen. Jag menar att man i dagsläget snarare bör använda det som ett argument för att införa en könlös äktenskapsbalk. Det är en form av diskriminering att homosexuella skall omfattas av en egen lagstiftning, med precis samma syfte som äktenskapsbalken, endast p.g.a. det faktum att den tillämpas på homosexuella.

Det faktum att äktenskapet idag är ett avtal som man inträder i och utträder ur på lika villkor, baserat på egen fri vilja är något som stämmer bra överens med partnerskapet också och det finns givetvis inga problem med att föra in homosexuella par i denna "avtalsinstitution".

En eventuell invändning skulle kunna vara att det faktiskt finns några få skillnader mellan äktenskapsbalkens reglering och rättsföljder och de som gäller för partnerskapslagen (se avsnitt 4.4). Vi har krävt en starkare anknytning till Sverige för ingående av partnerskap än för ingående av äktenskap därför att partnerskap, vid lagens inträde, inte var ett internationellt vanligt rättsinstitut och därför att vi inte ville göra Sverige till ett "partnerskapsparadis". Idag är dock partnerskap vanligt förekommande runtom i Europa och även i andra delar av världen. Det finns även en del länder som redan har infört enkönad äktenskapsbalk. Därför finns det inte längre någon anledning för oss att kräva starkare anknytning för homosexuella. Vidare finns i äktenskapsbalken en dispensmöjlighet för den som är under 18 år att gifta sig men någon motsvarighet till detta finns inte i partnerskapslagen. Jag har inte lyckats ta reda på syftet bakom denna skillnad, kanske ansågs det "känsligare" att ingå partnerskap och då ännu viktigare att man verkligen fyllt 18? Detta kan dock inte anses vara en särskilt viktig skillnad mellan de olika lagarna och att anpassa den ena efter den andra borde inte innebära några komplikationer. PartnL 3:3 undantar regler som innebär särbehandling av make p.g.a. kön men jag har redan konstaterat att denna regel är i det närmaste obsolet eftersom det i princip inte finns några sådana särbehandlade lagstiftningar kvar. Antingen kan man ta bort formuleringen helt och hållet eller också behåller man den som ett litet undantag i den könlösa äktenskapslagstiftningen. Då den syftar till att stärka hustruns ekonomiska position i en något gammaldags heterosexuell relation är den inget som stör jämlikheten mellan äktenskap och partnerskap. PartnL 3:4 undantar förordning (1931:429) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap, adoption och förmynderskap från att tillämpas på registrerade partners. Detta beror också på att partnerskap inte var särskilt vanligt förekommande i andra länder. Detta har ju som sagt ändrats och är inte ett problem av samma storlek idag. De rättsliga skillnaderna mellan ett äktenskap och ett partnerskap är idag marginella och det förefaller mest vara en skillnad i benämning.

Syftet med äktenskap för heterosexuella och partnerskap för homosexuella är detsamma – att främja *samarbetet mot det gemensamma bästa*. Jag finner den dubbla lagstiftning som finns i dag omotiverat diskriminerande och likaså det faktum att det krävs en egen benämning för att det rör sig om par av samma kön. Då jag inte ser något konkret hinder för en gemensam lagstiftning ansluter jag mig till diverse motionärer och menar att vi bör öppna upp äktenskapslagstiftningen för par av samma kön.

7.5.1 Jämförelse med utredningen (SOU 2007:17)

Slutsatsen att äktenskap för par av samma kön bör införas kommer både jag och utredningen fram till. Vidare skiljer sig slutsatsen i utredningen och mina egna slutsatser åt en del. Detta är helt naturligt eftersom vi inte arbetat efter samma frågeställning. Uppgiften i direktivet är betydligt mer omfattande än frågeställningen i min uppsats. Utredningen innehåller heller inte uttryckligen den diskussion kring syftet med äktenskapet som jag fört.

Både jag och utredaren kommer emellertid fram till att synen på äktenskapet som ett forum för barnafödande inte är relevant då äktenskapsbalken inte ens ställer krav på att man ska vilja föda barn. Det finns många gifta par som inte kan eller inte vill skaffa barn. Då är det inte hållbart att hindra homosexuella från att få gifta sig med argumentet att de inte kan skaffa gemensamma biologiska barn.

Utredaren poängterar att trots att äktenskapet och det registrerade partnerskapet inte skiljer sig nämnvärt från varandra så har äktenskapet en stark och väl förankrad roll i samhället samtidigt som partnerskapet inte ens är i närheten av att ha samma status. Utredaren diskuterar, liksom jag, uppfattningen av äktenskapet som en institution för samlevnad mellan en man och kvinna och hur denna uppfattning är djupt förankrad hos allmänheten både i Sverige och runtom i världen. Denna uppfattning stämmer också bra med trossamfundens idé om äktenskapet. Vi är emellertid överens om att förändringen vore ett naturligt steg i rätt riktning som ligger i tiden, även om många uppfattar denna eventuella förändring som kontroversiell. Även då det rör grundläggande uppfattningar kan man behöva ge utrymme åt nya värderingar och åsikter.

Utredaren finner, liksom jag, att invändningen att våra internationella regelverk inte är redo för en sådan förändring, inte är hållbar. Han pekar på att registrerat partnerskap finns i flera länder och att en del länder t.o.m. redan har infört äktenskap för homosexuella.

I utredningen förs en diskussion kring termen ”äktenskap” då företrädarna för trossamfunden menar att denna benämning inte bör användas för homosexuella par. Utredaren kommer fram till att det vore svårt att byta ut termen äktenskap mot något annat då den är så väl förankrad bland allmänheten. Jag håller med och menar också att lite av poängen med att öppna upp äktenskapsbalken för homosexuella är att allas ”äktenskap” skall få kallas samma sak.

Jag uppehåller mig en del kring rättviseaspekten och frågor om diskriminering medan utredaren behandlar dessa frågor snabbt och effektivt i början av utredningsdokumentet, som något grundläggande för hela förslaget, för att sedan inte beröra dem särskilt mycket mer. Utredningen har, i linje med direktivet, berört flera praktiska frågor som inte ingick i min frågeställning men som jag ändå tyckte att det var intressant att redovisa i

kapitel 6 ovan. I de frågor som både jag och utredaren har behandlat tycker jag att vi har kommit fram till i princip samma slutsatser och jag kan konstatera att jag ställer mig bakom utredningen och hoppas att den går igenom.

Käll- och litteraturförteckning

Litteratur:

Agell Anders (Agell 1)
Äktenskap Samboende Partnerskap
Iustus förlag AB, Uppsala
2:a upplagan, 1998.

Agell Anders
Äktenskap Samboende Partnerskap
Iustus förlag AB, Uppsala
3:e upplagan, 2004.

Almquist Jan Eric
Den svenska familjerättens historia
Stockholm
4:e upplagan, 1951.

Hafström Gerhard
Den svenska familjerättens historia
Studentlitteratur Lund
5:e upplagan, 1968.

Ryrstedt Eva
Bodelning och bostad – Ekonomisk självständighet eller gemenskap
Juristförlaget i Lund
1998.

Westman Bo
Äktenskapets juridik i populär framställning
Forum, Stockholm
1946.

Westring Hjalmar
Den nya giftermålsbalken
P.A. Norstedt & Söners Förlag, Stockholm
2:a upplagan, 1933.

Motioner:

2004/05:L254 Könsneutral äktenskapsbalk

2004/05:L269 Könsneutral äktenskapslagstiftning

2004/05:L295 Sexuellt likaberättigande

2004/05:L362 Familjerättsliga frågor som rör homosexuella, bisexuella och transpersoner

2004/05:L365 Könsneutralt äktenskap

Kommittédirektiv:

2005:6 Äktenskap och partnerskap

Betänkanden:

1993/94:LU28 Registrerat partnerskap m.m.

2003/04:LU22 Äktenskap, partnerskap och samboende

Statens offentliga utredningar:

1972:41 Familj och äktenskap

1984:63 Homosexuella och samhället

1993:98 Partnerskap

2007:17 Äktenskap för par med samma kön

Vigsselfrågor

Propositioner:

1973:32 Hans kungliga Majestäts proposition med förslag till lag om ändring i giftermålsbalken m.m.

1978/79:12 om underhåll till barn och frånskilda m.m.

1986/87:1 Äktenskapsbalk

1986/87:124 Förslag till lag om homosexuella sambor

2001/02:123 Partnerskap och adoption

2002/03:80 Ny sambolag

2004/05:137 Assisterad befruktning och föräldraskap

Internetsidor:

HomO:s hemsida

http://www.homo.se/upload/homo/pdf_homo/Konsneutr_aktbalk_uppdato60124.pdf 20070314

Kristdemokraternas officiella hemsida

<http://www.kristdemokraterna.se/PressOchMedia/Pressmeddelanden/Familj/Aktenskapetarmellankvinnaochman.aspx> 20070314

RFSL

www.rfsl.se

RFSU

www.rfsu.se

RKTL

www.rktl.se

http://www.rktl.se/index.php?option=com_content&task=view&id=3&itemid=7
20070314

Svenska kyrkan

http://www.svenskakyrkan.se/ArticlePages/200511/10/20051110144327_svkkhr352/20051110144327_svkkhr352.dbp.asp 20070314

Sydsvenska Dagbladets nätupplaga

www.sydsvenskan.se 20070316